

Ustroj i taktike ratovanja osmanske vojske u vrijeme vladavine sultana Sulejmana Veličanstvenog

Škorić, Željko

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:028600>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
ODSJEK ZA POVIJEST
STUDIJ POVIJESTI I POVIJESTI UMJETNOSTI

Željko Škorić

**USTROJ I TAKTIKE RATOVANJA OSMANSKE VOJSKE U
VRIJEME VLADAVINE SULTANA SULEJMANA
VELIČANSTVENOG**

DIPLOMSKI RAD

Dr. sc. Maja Ćutić Gorup

Rijeka, 2016. godina

Sažetak

Osmansko Carstvo je bilo na vrhuncu svoje moći za vrijeme vladavine sultana Sulejmana Veličanstvenog. Zahvaljujući razvijenom timarskom sustavu čiju je reformu proveo sultan Mehmed II., Osmanskom Carstvu su omogućeni prihodi od poreza, kojima su se mogli financirati vojni pohodi Sulejmana Veličanstvenog, ali i dobivati vojnici za vojsku. Glavni rodovi osmanske kopnene vojske u 16. stoljeću za vrijeme vladavine Sulejmana Veličanstvenog su bili konjaništvo, pješaštvo i topništvo. Glavninu osmanske kopnene vojske u vrijeme vladavine Sulejmana Veličanstvenog, kao i u Sulejmanovih prethodnika, činilo je konjaništvo. Konjaništvo su činile spahije, vojnici koji su za svoju službu dobivali zemljišni posjed, timar. Osim spahija timarskog sustava koje su za svoju službu dobivale zemlju, postojale su i spahije Porte koje su za svoju službu bile plaćene iz državne blagajne. Elitni dio konjaništva spahija Porte su činili silahtari, koji su kasnije pretvoreni u sultanovu osobnu stražu. Osim, regularnog konjaništva, tu je i postojala neregularna konjica poznatija kao akindžije koja je za svoju vojnu službu imala pravo zadržati ratni plijen. Pješaštvo su u osmanskoj vojsci činili elitni odredi janjičara kojima se broj naglo povećava u vrijeme vladavine Sulejmana Veličanstvenog. Novačeni putem *devşirme*, poznatije kao *Danak u krvi*, a zatim poslani na dugotrajnu vojnu obuku koja je trajala i do 7 godina, dječaci koji su postajali janjičarima činili su najubojitije pješačke odrede na svijetu. Konačno, topništvo, grana osmanske vojske koja je bila neophodna za opsjedanje utvrda, poslužila je za zauzimanje svih utvrda koje su se našle na putu do samoga grada Beča, čije je neosvajanje od strane Osmanlija, ostalo neostvareni san za Sulejmana Veličanstvenog. Uz savršeno uvježbanu vojsku, osmanska vojska je primjenjivala suvremene taktike ratovanja čije se primjene najbolje mogu uočiti na primjerima bitaka kao što su bitka na Mohačkom polju 1526. godine, opsade Beča 1529. i 1532. godine te pohod protiv perzijskog šaha Tahmaspa 1534. godine. Osim na kopnu, Osmansko Carstvo je u 16. stoljeću vladalo gotovo čitavim Sredozemnim morem zahvaljujući impresivnoj mornarici čiji je zapovjednik bio admiral Hayreddin Barbarossa, čija će genijalnost isplivati na površinu tijekom bitke kod Preveze 1538. godine gdje je malobrojnija osmanska flota uspjela pobijediti moćniju flotu Svete lige.

Ključne riječi: timarski sustav, spahije, silahtari, akindžije, janjičari, topništvo, Mohačko polje, Beč, Preveza

Sadržaj

1. Uvod.....	3
2. Sulejman Veličanstveni.....	4
3. Timarski sustav.....	7
4. Ustroj osmanske vojske.....	11
5. Konjaništvo.....	13
5.1. Spahije.....	13
5.2. Silahitari.....	17
5.3. Akindžije.....	18
6. Pješništvo.....	21
6.1. Janjičari.....	21
7. Topništvo.....	29
8. Taktike ratovanja osmanske vojske u vrijeme vladavine Sulejmana Veličanstvenog.....	33
8.1. Bitka na Mohačkom polju 1526. godine.....	34
8.2. Opsada Beča 1529. godine.....	36
8.3. Opsada Beča 1532. godine.....	38
8.4. Pohod protiv perzijskog Šaha Tahmaspa.....	40
8.5. Bitka kod Preveze 1538. godine.....	41
9. Zaključak.....	44
10. Literatura.....	45

1. Uvod

Za vrijeme vladavine sultana Sulejmana Veličanstvenog (1520.-1566.), Osmansko Carstvo je bilo na vrhuncu svoje moći. Rasprostiralo se na tri kontinenta i to na području Europe, Azije i Afrike, a vladar Osmanskog Carstva je nosio titulu najmoćnijeg vladara svijeta. Golemo područje kojim je vladao sultan bilo je moguće očuvati, ali i proširiti, samo uz pomoć izvrsno uvježbane osmanske vojske koja je u 16. stoljeću činila nepobjedivi ratni stroj koji je ostvarivao pobjede na svim kontinentima na kojima je Osmansko Carstvo ratovalo. Kao bitan čimbenik u svemu se je nametnuo timarski sustav koji je omogućavao financiranje osmanske vojske i vojne pohode. U ovom radu bit će prikazan ustroj osmanske vojske u vrijeme vladavine sultana Sulejmana Veličanstvenoga kao jedne od najmoćnijih vojski 16. stoljeća. Analizirat će se rodovi osmanske kopnene vojske, konjaništvo, pješništvo i topništvo, te pokazati na koji način je pojedini rod vojske kretao u vojne pohode i koju je ulogu imao tijekom same bitke. Taktike ratovanja osmanske vojske će biti detaljno obrazložene na primjerima bitaka u Europi, Aziji i Sjevernoj Africi. Primjeri bitaka koji će se detaljnije analizirati su: bitka na Mohačkom polju 1526. godine, pohodi na Beč 1529. godine i 1532. godine, pohod protiv perzijskog šaha Tahmaspa 1534. godine te osvajanja u Sjevernoj Africi. Bitno je za napomenuti i činjenicu da su Osmanlije za vrijeme vladavine Sulejmana Veličanstvenog gospodarile gotovo čitavim Sredozemnim morem. To je bilo moguće zahvaljujući izvrsnom strategu, admiralu osmanske mornarice, Hayreddinu Barbarossi. Njegova genijalnost i domišljatost je do punog izražaja došla u bitci kod Preveze 1538. godine. Na kraju će se donijeti zaključak zašto je osmanska vojska s lakoćom pobjeđivala vojske europskih i perzijskih vladara na kopnu i moru te zašto je kao takva ostala neriješena enigma za vojne suparnike Sulejmana Veličanstvenog.

2. Sulejman Veličanstveni

Za nevjerojatne vojne uspjehe koje je Osmansko Carstvo ostvarilo u prvoj polovici 16. stoljeća najzaslužniji je upravo sultan Sulejman Veličanstveni kojega se u historiografiji smatra najvažnijim i najuspješnijim osmanskim vladarom. Sulejman je rođen 6. studenoga 1494. godine u Trabzonu u provinciji Trabzon na Crnom moru.¹ Sin je sultana Selima I. i sultanije Ayse Hafsa. U dobi od sedam godina je poslan u Topkapi palaču u Istanbulu kako bi se obrazovao na područjima znanosti, povijesti, književnosti, teologije i vojnih vještina.² Sa 17 godina, još za vrijeme vladavine svojega djeda Bayazida II., Sulejman je imenovan upraviteljem sandžaka Kaffa, a kasnije, za vrijeme vladavine svoga oca Selima I., imenovan je upraviteljem sandžaka Manisa čiji će upravitelj ostati sve dok ne postane sultan 1520. godine.³ Ono što mu je pomoglo da postane najuspješniji osmanski sultan u povijesti bila je njegova sposobnost da pravilno procijeni situaciju, ali i instinkt za odabirom pravih suradnika. To se najbolje očituje kroz njegove najbliže suradnike, velike vezire: Grk Ibrahim-paša (1523-1536), Bugarin Rüstem-paša (1544-1453 te 1556-1561) te Bošnjak Mehmed-paša Sokolović (1565-1679).⁴

Bitno je za napomenuti da je Sulejman bio izvrstan vojskovođa i taktičar, čime su se mogli pohvaliti samo malobrojni vladari, a svoju vojnu vještinu je stekao dugotrajnom izobrazbom. Oko sebe je okupljao samo najспособnije suradnike, bez obzira na njihovo podrijetlo, a u prilog tome ide i postavljanje za velikog vezira preobraćenog Grka Ibrahima-pašu.⁵ Njih dvojica su bili veliki prijatelji, ali i zaljubljenici u proučavanje raznih taktika ratovanja kako bi uspješno mogli svladati svoje suparnike na bojnom polju. Zahvaljujući njima dvojici, osim u sukobima na otvorenom polju, osmanska vojska se pokazala i uspješnom prilikom opsade utvrda, što pokazuje raznovrsnost i prilagođavanje taktika ratovanja uvjetima koji to od njih iziskuju. Također, gotovo čitavo 16. stoljeće Osmanlije su vladale većim dijelom Sredozemnog mora zahvaljujući impresivnoj floti, ali i njezinom genijalnom zapovjedniku, admiralu Hayreddinu Barbarossi.⁶

¹ HAROLD LAMB, *Suleiman the Magnificent: Sultan of the East*, Middle East Institute, 1951. URL: <http://www.jstor.org/stable/4322319>. (2.4.2016.), str. 392.

² HAROLD LAMB, (bilj. 1), str. 392

³ JOSEF MATUZ, *Osmansko carstvo*, Školska knjiga, Zagreb, 1992., str. 76.

⁴ GABOR AGOSTON, BRUCE MASTERS, *Encyclopedia of the Ottoman Empire*, New York, 2009., str. 542.

⁵ JOSEF MATUZ, (bilj. 3), str. 78.

⁶ REBECA LUHRS, *The Golden Age of the Ottoman Empire: Sultan the Magnificent*, World Affairs Council, 2008., str. 2.

Dolaskom na prijestolje 1520. godine se suočio s prvim problemom, a to je bilo nastojanje Sirije da se odcijepi od Osmanskog Carstva, gdje nakon smrti oca Selima I., beglerbeg Sirije proglasio odcjepljenje i proglasio se suverenim vladarom Džanberdi Gazali.⁷ No, Sulejman nije odmah krenuo na Siriju, već se okrenuo osvajanjima u Europi. Situacija u Europi je dosta pogodovala tome da Sulejmanovi pohodi budu uspješni. Naime, Habsburška Monarhija i Francuska su u to vrijeme bile u sukobu, a dolazi i do pojave reformističkih crkvenih pokreta zbog čega je dio austrijske vojske bio upućen na suzbijanje protestantizma.⁸ Premda je Sulejman pozivao protestante da se bore protiv Habsburške Monarhije, protestanti su ipak stali na stranu Habsburške Monarhije.⁹ Za vrijeme svoje vladavine, Sulejman je imao tri pravca širenja utjecaja i moći Osmanskog Carstva:

1. Na sjeverozapadu Osmanskog Carstva: protiv Ugarske i Habsburške Monarhije
2. Na Sredozemnom moru: pripreme za osvajanje Rodosa i posjeda Mletačke republike
3. Protiv Safavida u Perziji

Među najvažnije vojne uspjehe Sulejmana Veličanstvenog zasigurno spada osvajanje utvrde Beograda 1521. godine koja je dugi niz godina sprječavala Osmanlije da krenu u osvajanje Ugarske, a i samog Beča. Zatim tu je i osvajanje Rodosa 1523. godine, neosvojive utvrde ivanovaca, čija je pozicija, između Carigrada i Egipta, prijetila prekidu pomorskih veza Carigrada i Egipta. Ratovima protiv Ugarske i njezinim konačnim porazom 1526. godine, Sulejman se je još više približio svome najvećem cilju, a to je bilo osvajanje Beča. Iako je u dva navrata opsijedao Beč, 1529. i 1532. godine, nije ga uspio osvojiti. Razlog tome su bili nepovoljni vremenski uvjeti zbog kojih je Sulejman morao prekinuti obje opsade Beča. Ratovi protiv Perzije ipak nisu bili tako uspješni iz razloga što se osmanska vojska susrela s novom taktikom ratovanja, a to je bilo gerilsko ratovanje.

Da bi uspješno mogao braniti granice svojega carstva, ali i provoditi njegovu daljnju ekspanziju, Sulejman je shvatio da mora povećati svoju vojsku. To je bilo moguće zahvaljujući njegovu ocu Selimu I. koji je za vrijeme svoje vladavine osvojio Egipat i dio Perzije te na taj način osigurao nove prihode od poreza, ali i nove izvore vojnika za osmansku vojsku. Zahvaljujući razvijenom timarskom sustavu koji je omogućavao ogromne prihode od

⁷ JOSEF MATUZ, (bilj. 3), str. 76.

⁸ HALIL INALCIK, *Osmansko Carstvo: klasično doba 1300.-1600.*, Srednja Europa, Zagreb, 2002., str. 41.

⁹ GULRU NECIPOGLU, *Süleyman the Magnificent and the Representation of Power in the Context of Ottoman-Hapsburg-Papal Rivalry*, The Art Bulletin, 1989.URL: <http://www.jstor.org/stable/3051136>. (18.4.2016.), 401-427

prikupljanja poreza, riznica Osmanskog Carstva je bila puna, što je bio osnovni preduvjet za daljnja osvajanja. Osim povećanja broja timarske konjice, poznatije kao spahije, Sulejman je odlučio i povećati broj janjičara čiji se broj s uobičajenih i stalnih 6 000, povećao najprije na 8 000, zatim na 15 000, a pred kraj svoje vladavine 1560. godine na 35 000 janjičara.¹⁰ Povećanje broja janjičara značilo je i opasnost od pobune jer su se janjičari često znali pobuniti pa bi sultanu prijeto svrgavanje s prijestolja. Da bi umirio janjičare, Sulejman je morao voditi brojne ratove iz razloga što su janjičari tijekom mira bili nezadovoljni plaćom koja nije bila velika kao u vrijeme ratnog pohoda. Osim dobro uvježbanog konjaništva i pješništva, Sulejman je posjedovao i moćno topništvo. Iako se dugo vremena smatralo kako Osmansko Carstvo temelji svoju ratnu tehniku isključivo na mobilnosti svojeg konjaništva, noviji dokazi upućuju na činjenicu da se Osmansko Carstvo u 16. stoljeću naziva još i *Carstvom baruta* zbog široke upotrebe baruta.¹¹ To se prvenstveno odnosilo na korištenje baruta u topničke svrhe. Topovi su korišteni u svrhe opsjedanja utvrda i gradova, ali i u otvorenim bitkama od kojih je zasigurno najpoznatija bitka na Mohačkom polju 1526. godine.

Zahvaljujući spoju genijalnosti Sulejmana Veličanstvenog i izvrsnoj uvježbanosti i inovativnosti osmanske vojske, redom su bili poraženi vladari Europe i Azije, kako na kopnu tako i na moru. Svemu tome je doprinio i timarski sustav koji je omogućio Sulejmanu Veličanstvenom financiranje ratnih pohoda i održavanje velikog broja vojnika koji su bili neophodni za čuvanje granica carstva koje se rasprostiralo na tri kontinenta. Na koji način je funkcionirao timarski sustav bit će objašnjeno u nastavku ovoga rada.

¹⁰ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON, *A Military History of the Ottomans: From Osman to Ataturk*, Pleager Security International, 2009., str. 38.

¹¹ RHOADS MURPHEY, *Ottoman warfare 1500–1700*, University of Birmingham, 1999., str. 13.

3. Timarski sustav

Kao što sam u uvodnom dijelu napomenuo, potreba za izdržavanjem velike vojske na osnovama srednjovjekovnog gospodarstva potakla je uspon timarskog sustava u Osmanskom Carstvu, koji će oblikovati pokrajinsku upravu Osmanskog Carstva i njegovu financijsku, društvenu i agrarnu politiku.¹² Bitno je i za napomenuti kako je nedostatak kovanog novca bio temeljni problem svih carstava toga doba. Zlato i srebro su bili temelj novčanog sustava, pa je država, suočena s nestašicom tih metala, imala poteškoća u financiranju svojih velikih pothvata, a posebno u održavanju velike stajaće vojske.¹³

Podlogu osmanske ekonomije je tvorila poljoprivreda kojom se bavila većina stanovništva te je ona donosila veliki dio osmanskoga društvenog proizvoda.¹⁴ Tako je glavno sredstvo za proizvodnju uvijek bila zemlja koja je još od Mehmeda II. većim dijelom pripadala državi.¹⁵ Budući da privatnog vlasništva nad zemljom gotovo i nije bilo, država je određivala tko dobiva određeni posjed i to samo na uživanje. Dakle, osnovna karakteristika timarskog sustava je ta što su posjedi bili na raspolaganju vlasnicima samo za uživanje: oni su im donosili samo prinos s doznačene površine, dok sama zemlja nije bila u njihovu posjedu.¹⁶ To znači da vlasnici zemlje nisu smjeli svoje posjede prodati, pokloniti ili ostaviti u naslijeđe. Isto tako, suprotno europskim posjednicima lena, osmanski uživaoci posjeda nisu raspolagali nikakvim pravnim imunitetom.¹⁷ Nadalje, seljaci nisu bili kmetovi i nisu bili podčinjeni spahijama, a za to je većim dijelom zaslužan upravo Sulejman Veličanstveni koji je izdao veći broj ukaza kojima je zabranjivao takve postupke.¹⁸

U timarskom sustavu su postojale tri veličine posjeda koji su dodjeljivani vojnicima u najam u skladu s funkcijom koju su obnašali u Osmanskom Carstvu. Mali posjed ili timar je bio namijenjen spahijama, a kasnije se dodjeljivao nižim službenicima ili činovnicima.

¹² HALIL INALCIK, (bilj. 8), str. 133.

¹³ HALIL INALCIK, (bilj. 8), str. 133.

¹⁴ JOSEF MATUZ, (bilj. 3), str. 69.

¹⁵ OKTAY OZEL, *Limits of the Almighty: Mehmed II's 'Land Reform' Revisited*, Journal of the Economic and Social History of the Orient, 1999. URL:<http://www.jstor.org/stable/3632337>. (15.4.2016.), str. 228.

¹⁶ JOSEF MATUZ, (bilj. 3), str. 70.

¹⁷ JOSEF MATUZ, (bilj. 3), str. 70.

¹⁸ RHOADS MURPHEY, *Ottoman Census Methods in the Mid-Sixteenth Century: Three Case Histories*, Studia Islamica, Maisonneuve & Larose, 1990. URL:<http://www.jstor.org/stable/1595640>. (15.4.2016.), str. 116.

Godišnji prihod jednog timara je iznosio najviše 20 000 akci¹⁹. Obaveza koju je imao konjanik kojemu je ta zemlja dodijeljena jest osobno se naoružati i sa sobom povesti još jednog vojnika u vojni pohod. Ako bi se iskazao u ratu, posjed bi mu bio povećan. Veći posjed ili ziamet dobivali su najčešće starije i viši činovnici. Godišnji prihod sa ziameta je iznosio od 20 000 do 100 000 akci.²⁰ Vlasnici ziameta su imali posjed kao plaću za svoju službu. Treći tip posjeda je has, a u posjed su ga dobivali najviši dužnosnici u Osmanskom Carstvu. Godišnji prihod sa hasa je iznosio najmanje 100 000 akci (aspri).²¹

Porez sa pojedinih posjeda je ubirao državni službenik. Za službu zakupnika poreza je dobivao određenu naknadu, a zauzvrat je službenik morao utjerati najveći mogući iznos poreza i predati ga državi.²² Zastupniku poreza bio je nadređen upravitelj dobara pojedinih državnih domena, vojvoda, koji je trebao knjižiti plaćanja zakupnika poreza za financijsku upravu.²³ No, često se je znalo dogoditi da je zakupnik nelegalno utjerivao više poreza nego što je isporučivao državi, pa je njegova djelatnost bila unosan posao što je rezultiralo time da je često postojao natječaj za prikupljanjem poreza jer bi se prijavilo više kandidata koji su uvidjeli blagodati te funkcije. No, kako bi se izbjegle prevelike zloupotrebe ove dužnosti, djelatnost zakupnika poreza su nadzirali kontrolori, a tu funkciju su obnašali lokalni suci, poznatiji kao kadije. U toj funkciji najčešće su nastupale kadije i drugih sudbenih okruga, vršeći dodatnu ulogu da bi tako osigurali poštenje kontrolnog organa.²⁴ U osmanskom je privrednom sustavu zakup poreza imao važnu ulogu jer su uvelike porasli porezni prihodi nakon podržavljenja iskoristivog tla koje je učinjeno još za vladavine sultana Mehmeda II.²⁵ Bitno je za napomenuti kako je na početku 16. stoljeća kao podavanje još prevladavala naturalna renta, iako se od prve polovice 16. stoljeća povremeno zahtijevalo podavanje u gotovini iz razloga što je trebalo financirati brojne vojne pohode koje je organizirao Sulejman Veličanstveni.²⁶

¹⁹ Akce-naziv za novčanu jedinicu u Osmanskom Carstvu od 14. do kraja 17. stoljeća. Još se naziva i aspra. Njezina kupovna moć je iznosila otprilike da se za 1 akce moglo uzeti 10 kg brašna ili za 30 akci moglo uzeti jednu ovcu. Izvor: JOSEF MATUZ, (bilj. 3), str. 70.

²⁰ JOSEF MATUZ, (bilj. 3), str. 70.

²¹ JOSEF MATUZ, (bilj. 3), str. 70.

²² K. KIVNAC KARAMAN, SEVKET PAMUK, *Ottoman State Finances in European Perspective, 1500-1914*, Cambridge University Press on behalf of the Economic History Association, 2010. URL:<http://www.jstor.org/stable/40836581>. (15.4.2016.), str. 595.

²³ JOSEF MATUZ, (bilj. 3), str. 71.

²⁴ JOSEF MATUZ, (bilj. 3), str. 71.

²⁵ OKTAY OZEL, (bilj. 12), str. 228.

²⁶ MEHMET BULUT, *Reconsideration of Economic Views of a Classical Empire and a Nation-State during the Mercantilist Ages*, American Journal of Economics and Sociology, Inc., 2009. URL:<http://www.jstor.org/stable/27739796>. (15.4.2016.), str. 794.

Način na koji je timarski sustav funkcionirao je bio slijedeći. Kada bi podložnik preuzeo neko selište, morao bi zemljovlasniku najprije platiti jednokratno, razmjerno veliki iznos za prepuštanje imanja.²⁷ Na ovaj bi način obrađivač zemljišta stupio u neraskidiv i nasljedni zakupnički odnos na osnovi udjela. Osim toga, bio je dužan redovito davati daće, na prvome mjestu dadžbinu od selišta, koja je za kršćanske podložnike bila veća nego za muslimanske podložnike.²⁸ Obaveze podložnika su bile te da su morali plaćati i desetinu te ostale dadžbine u skladu s proizvodima koje su proizvodili. Do kraja 16. stoljeća vlasnici posjeda nisu imali zemlje koju bi sami obrađivali jer se kao državni činovnici nisu ni mogli ni htjeli brinuti o poljoprivredi. U tome je bila prednost za podložnike jer se od njih gotovo i nisu zahtijevale službe.²⁹ Podložnici su morali sedam dana godišnje utrošiti na prebacivanje žetve u spahijin ambar, odnosno na građanske radove na njegovu domu.³⁰ Uz to se svaka tlaka mogla otkupiti novcem, a sami seljaci su snosili i sve troškove proizvodnje budući da vlasniku nije bilo stalo do ulaganja u svoj posjed. Zbog umjerene i nadasve strogo regulirane dužnosti podavanja, seljak je bio zainteresiran za obrađivanje zemlje koja mu je bila prepuštena.³¹ Seljak je mogao računati da će mu dio plodova njegova rada ostati na raspolaganju kada preda sve dadžbine, ne računajući strukturno slaba područja kao što je Anadolija.³² Zanimljiv je i podatak da su kršćanski kmetovi pod obavezom tlake u neislamskim krajevima bježali s tih područja vladavine i svojih zemaljskih gospodara koji su ih teško izrabljivali te prelazili u osmanska područja.

Iz svega ovoga može se zaključiti kako položaj osmanskih seljaka u 16. stoljeću, u usporedbi s europskim seljaštvom toga doba, uopće nije bio loš. Seljak nije morao plaćati svoje obaveze u novcu već ih je plaćao u naturi što je još jedan pokazatelj koliko je timarski sustav išao na ruku seljacima. No, kada je trebalo skupljati porez, Osmansko Carstvo nije imalo nikakvog načina sakupljanja i pretvaranja u novac poreza koji su se plaćali u naturi, pa je stoga obično prodavalo izvore prihoda zakupnicima poreza.³³ Na taj način država je gubila dio prihoda i nije skupljala dovoljno sredstava potrebnih za vojničke plaće. Stoga je postalo uobičajenom praksom da se državni poljoprivredni prihodi dodjeljuju vojnicima, koji su ih

²⁷ JOSEF MATUZ, (bilj. 3), str. 71.

²⁸ JOSEF MATUZ, (bilj. 3), str. 71.

²⁹ JOSEF MATUZ, (bilj. 3), str. 71.

³⁰ JOSEF MATUZ, (bilj. 3), str. 72.

³¹ JOSEF MATUZ, (bilj. 3), str. 72.

³² PETER F. SUGAR, *Major Changes in the Life of the Slav Peasantry under Ottoman Rule*, Cambridge University Press, 1978. [URL: http://www.jstor.org/stable/162766](http://www.jstor.org/stable/162766). (15.4.2016.), str. 298.

³³ K. KIVNAC KARAMAN, SEVKET PAMUK (bilj. 22), str. 595.

prikupljali izravno, umjesto plaće.³⁴ Prema timarskom sustavu konjanik spahija je živio u selu koje je ujedno bilo i izvor njegovih prihoda te mu je iz tog razloga bilo lako skupljati desetinu. Na ovaj način je vojnik zamijenio zakupnika poreza, pa je na njega prešla odgovornost pretvaranja desetine u novac. Jedna od prednosti ovoga sustava je ta da je konjanik, glavni element vojske, mogao lako održavati svoga konja u selu u kojem je živio.³⁵

Da je timarski sustav išao na ruku svim stanovnicima Osmanskog Carstva, u prilog ide i činjenica da je država dala određena prava spahiji nad rajom, ali i zaštitila samu rajnu od zloupotrebe samog spahije. U najširem smislu riječi, raja je obuhvaćala kršćane i muslimane koji su imali porezne obaveze i bili su poljodjelci.³⁶ Raja je od gospodara zemlje dobivala jedno selište i komad zemlje koje su mogli obraditi jednim parom volova.³⁷ Oni ipak nisu smjeli svojevolumno napustiti to zemljište, pa su bili vezani za to zemljište, no zemljoposjednik im je mogao uzeti tu zemlju samo u slučaju kada je ne bi obrađivali.³⁸ Tako kmetovi u Osmanskom Carstvu nisu bili osobno zavisni već pravno slobodni, niti su bili podčinjeni vlasnicima posjeda niti od njih zavisni.³⁹ Oni nisu bili podložni sudbenoj vlasti gospodara zemlje. To su temeljne razlike između seljaka u Osmanskom Carstvu i seljaka u Europi.

Iz svega ovoga može se zaključiti kako je timarski sustav imao dvije glavne funkcije. Prva od njih je bila osiguravanje novca za financiranje vojnih pohoda, a druga je osiguravanje vojnika za vojsku. Budući da su spahije bile te koje su dobivale posjed kao nagradu za svoju vojnu službu, oni su činili veći dio osmanske vojske. Njihov broj je postupno rastao kako je Osmansko Carstvo osvajalo nova područja. Tako je prvih godina vladavine Sulejmana Veličanstvenog bilo oko 6 000 konjanika središnjih vlasti tj. spahija Porte, 12 000 janjičara i 40 000 spahija koji su mogli biti mobilizirani u osmansku vojsku, a kasnije je broj pripadnika svih rodova osmanske vojske bio značajno povećan.⁴⁰ Na koji način je bila organizirana osmanska vojska i koje taktike ratovanja je koristila, detaljno će biti objašnjeno u nastavku rada.

³⁴ K. KIVNAC KARAMAN, SEVKET PAMUK (bilj. 22), str. 595.

³⁵ HALIL INALCIK, (bilj. 8), str. 134.

³⁶ HALIL INALCIK, (bilj. 8), str. 139.

³⁷ HALIL INALCIK, (bilj. 8), str. 139.

³⁸ HALIL INALCIK, (bilj. 8), str. 139.

³⁹ PETER F. SUGAR (bilj. 32), str. 298.

⁴⁰ HALIL INALCIK, (bilj. 8), str. 135.

4. Ustroj osmanske vojske

Osmanska vojna sila bila je najmoćniji ratni stroj u 16. stoljeću. Zbog veličine Osmanskog Carstva ona nikad nije bila koncentrirana na jedno bojno polje. Tako je veliki dio osmanskih časnika bio vezan uz obrambene položaje s posadama i ophodnjama na velikim granicama u Europi i Aziji.⁴¹ Nadalje, u praksi, za borbene svrhe je mobiliziran samo dio vojnika koji su izravno sudjelovali u borbi.⁴² Kada se promotre ove činjenice, one pokazuju kako je Osmansko Carstvo ipak vodilo više računa o obrani granica nego o vojnim pohodima. No, uz obranu granice, Osmansko Carstvo je za vrijeme vladavine sultana Sulejmana Veličanstvenog poduzelo brojne ratne pohode u Europi, Aziji i Africi. Glavne grane osmanske kopnene vojske u vrijeme vladavine Sulejmana Veličanstvenog su konjaništvo, pješništvo i topništvo.

Prva i najbrojnija grana osmanske kopnene vojske je bila konjaništvo. Do početka 16. stoljeća, osmanskim vojnim snagama dominira slobodna laka konjica ili akindžije, vojne snage koje su ponudile svoje usluge državi u zamjenu za plijen koji uspiju opljačkati. Tek za vladavine Mehmeda II. (1451-1481) je odlučeno da se broj te konjice "pljačkaša", koja je brojala čak 50 000 ljudi, smanji.⁴³ To se dogodilo iz razloga što tijekom 16. stoljeća dolazi do promjene taktike ratovanja i naoružanja te akindžije polako gube na važnosti.⁴⁴ Veća važnost se pridodaje stalnim vojnim snagama, koje se dijele na dvije skupine: mobilizirana pokrajinska konjica timarskog sustava ili spahije te stalne oružane pješačke snage, janjičari. Dominacija lake konjice u vojnom profilu osmanske vojske diktirana je praktičnim razlozima. Njihov najveći izvor bio je upravo timarski sustav. Podjela posjeda ili timar, koji je odobren u zamjenu za obvezne vojne usluge je omogućio mobilizaciju velikog broja vojnika, u ovom slučaju konjanika. Podaci u ranom 16. stoljeću, prije osmanskog osvajanja Ugarske 1541. godine, ukazuju na timarsku vojsku s potencijalnim snagama od oko 90 000 ljudi, od kojih oko 60 000 dolazi iz provincija nadohvat ključnim bojištima uz podunavsku granicu.⁴⁵ Potencijal timarskih snaga u vrijeme vladavine Sulejmana Veličanstvenog je bio 90 000 spahija, a oko četvrtina njih se nalazila u europskim pokrajinama.⁴⁶ Osim spahija koji su bili

⁴¹ RHOADS MURPHEY (bilj. 11), str. 35.

⁴² RHOADS MURPHEY (bilj. 11), str. 35.

⁴³ RHOADS MURPHEY (bilj. 11), str. 35.

⁴⁴ RHOADS MURPHEY (bilj. 11), str. 35.

⁴⁵ RHOADS MURPHEY (bilj. 11), str. 37.

⁴⁶ RHOADS MURPHEY (bilj. 11), str. 37.

novačeni putem timarskog sustava, postojale su i spahije Porte koje su dobivale plaću za svoju službu.

Drugu granu osmanske vojske je činilo pješaštvo. Pješačke snage osmanske vojske su činili janjičari. Janjičari su bili elitno pješaštvo osmanske vojske i osobna straža samog sultana, a osnovao ih je sultan Murat I. 1377. godine.⁴⁷ Janjičari su u početku novačeni kao robovi od strane mladih kršćanskih dječaka, a postali su poznati po svojoj disciplini i odanosti. Poučavani su i trenirani od strane državne uprave te su pripadali sultanu i kao takvi su odgovarali samo sultanu. Svaki vojnik janjičar je svoju postrojbu i ostale vojnike u toj postrojbi smatrao svojom obitelji, a sam sultan je za njih bio njihov otac.⁴⁸ Svi janjičari su imali iste vojne odore, bili su redovito plaćani jer su bili regularna vojska, a bili su poznati po tome što su marširali u boj uz specifičnu glazbu.⁴⁹ Zbog potrebe za što više vojnika, osobito u vrijeme vladavine Sulejmana Veličanstvenog, kršćanski dječaci su odvođeni na bazi *devşirme* tzv. *Danka u krvi*, kako bi popunili redove osmanske vojske nakon određene obuke što bi je prošli.⁵⁰ Muratovi nasljednici su nastavili sa praksom novačenja kršćanske djece s Balkana te su osnovali školski sustav u kojem su janjičari dobivali vojnu obuku.

Treću granu osmanske kopnene vojske je činilo topništvo. Upotreba termina "*Carstvo baruta*" karakteristična je za Osmansko Carstvo, a veže se uz period uspona Osmanskog Carstva u 14. i 15. stoljeću zajedno s tehnološkim otkrićima.⁵¹ Osmanlije su poznavali tehniku izrade topova i artiljerije te su bili u mogućnosti učinkovito ih implementirati u svoju vojsku. Uloga vatrenog oružja naglo je porasla u periodu od 1400. do 1700. godine te je to bila formula za vojni uspjeh Osmanlija. Inovacija u dizajnu pištolja, a posebno u poboljšanju tehnologije i proizvodnje, bile su strateške prednosti Osmanlija u odnosu na njihove neprijatelje.⁵²

⁴⁷ SYLVIA DUCHARME, *Slaves of the Sultan: the Janissaries*, Centar for Middle Eastern Studies, Harvard University, 1737 Cambridge Street, 2001., str. 1.

⁴⁸ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 1.

⁴⁹ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 1.

⁵⁰ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 1.

⁵¹ RHOADS MURPHEY (bilj. 11), str. 14.

⁵² RHOADS MURPHEY (bilj. 11), str. 14.

5. Konjaništvo

Konjaništvo je činilo najbrojniju granu osmanske kopnene vojske. U vrijeme vladavine Sulejmana Veličanstvenog, broj konjanika koji je mogao biti mobiliziran u cijelom Osmanskom Carstvu je iznosio oko 200 000.⁵³ Četvrtina tih konjanika je mogla biti mobilizirana iz pokrajina koje su se nalazile na europskom tlu, a prednost toga je bila što su se nalazili odmah blizu granice sa Ugarskom, koja je uz Habsburšku Monarhiju, bila glavni cilj osmanskih osvajanja u prvoj polovici 16. stoljeća. Osmansko konjaništvo je činilo nekoliko rodova, a to su: spahije timarskog sustava, spahije Porte ili silahtari i akindžije. Spahije timarskog sustava su bile najbrojnije, silahtari su činili elitno konjaništvo Osmanskog Carstva, a akindžije su bile najčešće neregularne jedinice osmanskog konjaništva koje nisu bile plaćene već su za svoju plaću uzimale ratni plijen.

5.1. Spahije

Prva i najbrojnija grana osmanske vojske su bili spahije. Naziv spahija dolazi od perzijske riječi *sepahi* što znači vojnik.⁵⁴ Spahije su u Osmanskom Carstvu označavale feudalnu konjicu, čiji su konjanici u svome vlasništvu imali posjed koji im je bio dodijeljen od strane sultana za vojne usluge. Spahije su činile glavninu osmanske vojske sve do sredine 16. stoljeća, kada se uloga konjice polako počinje smanjivati iz razloga što je došlo do pojave vatrenog oružja.⁵⁵ Postojale su dvije vrste konjaničkih korpusa na koje su se dijelili spahije. Prvi su činile spahije koje su bile uključene u timarski sustav i činili su većinu konjaništva, dok su drugu skupinu činile spahije Porte koje su dobivale plaću za svoju službu.

Broj spahija timarskog sustava uvelike je nadmašivao broj centralnih trupa tj. spahije Porte: u prvoj polovici 16. stoljeća moglo ju je činiti do 200 000 ljudi te je bila sedam puta jača od plaćene centralne vojske.⁵⁶ Najveću ulogu u provincijskoj vojsci su imali spahije tj. teška konjica. Uz disciplinu, važna je i islamska vjera jer se prema islamskom vjerovanju onome koji padne u borbi protiv nevjernika osigura raj.⁵⁷ Zapovjednik spahija je bio sandžakbeg.

⁵³ RHOADS MURPHEY (bilj. 11), str. 37.

⁵⁴ ENCYKLOPAEDIA BRITANNICA, *Sipahi*

⁵⁵ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 55.

⁵⁶ RHOADS MURPHEY (bilj. 11), str. 37.

⁵⁷ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 55.

Prema nekim povjesničarima, kada je Osmansko Carstvo bilo na vrhuncu svoje moći za vrijeme vladavine Sulejmana Veličanstvenog, timarski sustav je funkcionirao savršeno. Upravitelji provincija tj. sandžaka, begovi, su se rotirali svakih nekoliko godina kako bi se spriječilo nasljeđivanje zemlje.⁵⁸ Uprava u sandžacima nije uvijek bila jednaka budući da su područjima Anadolije i Balkana vladali većinom Osmanlije, dok se u drugim dijelovima carstva poštovala lokalna tradicija. Timarski sustav, u kojem je sultan vlasnik sve zemlje, omogućuje dodjelu zemlje prema nekim pravima. Narod Osmanskog Carstva je imao prava na zemlju, dok su spahije dobivale zemlju za vojnu službu, bili su pripadnici vojne aristokracije, te su živjeli na svojim imanjima zajedno sa seljacima koji su im obrađivali zemlju.⁵⁹ Prvi i glavni cilj timarskog sustava je bio osiguravanje vojnika za sultanove postrojbe tj. održavanje velikih konjaničkih snaga koje su bile pod nadzorom središnjih vlasti.

Spahije koje su bile dio timarskog sustava imale su u svome posjedu zemljište koje im je dodijelio izravno sultan ili rijetko kad beglerbeg.⁶⁰ Spahija je imao pravo na sve prihode od tog zemljišta, u zamjenu za vojnu službu. Na njegovu posjedu su radili seljaci. Po ovome opisu su oni bili jako slični srednjovjekovnim vitezovima. Ipak, za razliku od srednjovjekovnih vitezova, oni nisu bili zakonski vlasnici svojih lena.⁶¹ Spahije su imale pravo da upravljaju i prikupljaju porez u timarskom sustavu, a istovremeno su bili odgovorni za sigurnost ljudi na njihovu posjedu, te su morali prikupljati i obučavati vojnike za vojsku. Od spahije se očekivalo da opremi vojsku za vojni pohod, kako s konjanicima, tako i običnim pješacima⁶². U spahije se tradicionalno regrutiraju osmanski zemljoposjednici, pa tako u neosmanskim pokrajinama kao što su Arabija i zemlje Magreba, nisu postojali spahije.⁶³ Zanimljivost je ta da su spahije, za razliku od janjičara, morali biti rođeni Osmanlije, a ne preobraćenici.

Koje su bile obaveze spahije? Spahija koji je držao timar imao je vlastitog konja, bio je naoružan lukom, sabljom, štitom, kopljem i buzdovanom, te je ako bi prihod s njegovog timara prelazio određenu svotu, nosio oklop.⁶⁴ Na svakih 3 000 akči timarskog prihoda spahija je morao opremiti jednog potpuno oboružanog konjanika.⁶⁵ Begovi su opremali

⁵⁸ HALIL INALCIK, (bilj. 8), str. 147.

⁵⁹ HALIL INALCIK, (bilj. 8), str. 147.

⁶⁰ HALIL INALCIK, (bilj. 8), str. 143.

⁶¹ JOSEF MATUZ, (bilj. 3), str. 70.

⁶² HALIL INALCIK, (bilj. 8), str. 142.

⁶³ HALIL INALCIK, (bilj. 8), str. 149.

⁶⁴ HALIL INALCIK, (bilj. 8), str. 142.

⁶⁵ HALIL INALCIK, (bilj. 8), str. 142.

jednog takvog konjanika na svakih 5 000 akči prihoda.⁶⁶ Na početku 16. stoljeća, spahija koji je uživao timar u vrijednosti od 9 000 akči nosio je oklop i sa sobom vodio tri konjanika i šator.⁶⁷ Sandžakbegovi su okupljali velik broj konjanika u svojoj pratnji. Što je bio veći broj konjanika, to je uživao veće poštovanje pa je iz toga razloga bilo teško odrediti veličinu spahijske vojske, uključujući sve konjanike. Kada bi sultan zapovjedio odlazak u ratni pohod, spahije bi se okupljali pod sandžakbegovu zastavu.⁶⁸ Sandžakbegovi su se okupljali pod beglerbegovu zastavu, a svaki se beglerbeg priključivao sultanovoj vojsci u vrijeme i na mjestu kako je bilo naređeno.⁶⁹ Budući da su posjednici timara činili laku konjicu, oni su u bitci zauzimali položaj na krilu, gdje su oblikovali polumjesec koji im je omogućavao brzo okruživanje neprijatelja.⁷⁰ Budući da ove postrojbe nisu plaćane iz središnje države riznice i da su njihovi konji bili izmoreni potkraj ljeta, pokušavali su se vratiti kući do početka jeseni.⁷¹ Razdoblje za vođenje ratnog pohoda trajalo je od ožujka do listopada, pa je osmanska vojska bila najslabija uoči jeseni.

U vrijeme ratnog pohoda, spahije i njihovi vazali su se okupljali u pukovnije.⁷² Begovi su bili okupljeni sa svojim trupama iz sandžaka, a sandžakbegovi su bili okupljeni pod beglerbegovima. Vrlo je zanimljiv i način na koji je spahijska konjica kretala u pohod. Tako ako bi se na pohod išlo u Europu, spahije s Balkana su bile na počasnoj desnoj strani pod zapovjedništvom rumelijskog beglerbega, a anadolijski beglerbeg i njegovi spahije su bili na lijevom boku vojske.⁷³ Ako bi se na pohod išlo u Aziju, pozicije su bile zamijenjene. Na ovaj način, bokovi osmanske klasične vojske su se u cijelosti sastojali od spahijske konjice, dok je centar vojske bio rezerviran za janjičare i topništvo.

Što se tiče opreme i taktike ratovanja, one su se razlikovale između spahija Balkana i Anadolije. Standardna oprema balkanskih spahija klasičnog osmanskog razdoblja sastojala se od okruglog štita, koplja, mača, sulica i oklopa.⁷⁴ Standardna oprema anadolijskih spahija u istom razdoblju bio je okrugli štit, kompozitni turski luk, strijele, kilij (turski mač) te kožni oklop.⁷⁵ Osim ovih navedenih oružja, spahije obiju provincija su nerijetko nosile i buzdovane.

⁶⁶ HALIL INALCIK, (bilj. 8), str. 142.

⁶⁷ HALIL INALCIK, (bilj. 8), str. 142.

⁶⁸ HALIL INALCIK, (bilj. 8), str. 142.

⁶⁹ HALIL INALCIK, (bilj. 8), str. 142.

⁷⁰ HALIL INALCIK, (bilj. 8), str. 143.

⁷¹ HALIL INALCIK, (bilj. 8), str. 143.

⁷² MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 55.

⁷³ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 55.

⁷⁴ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 55.

⁷⁵ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 55.

Tako su spahije koji su bili dio timarskog sustava činile glavninu osmanske vojske i bili su glavni oslonac u bitci. Dok se pješaci, u ovom slučaju janjičari, nalaze u centru i održavaju statičnu liniju, konjica se nalazila na bokovima upravo zbog svoje pokretljivosti i mobilnosti. Tijekom bitke, spahije su korišteni za samo otvaranje bitke i prilikom okršaja sa neprijateljskom konjicom.⁷⁶ Postrojbe spahija su korištene protiv slabijih ili izoliranih jedinica neprijatelja, a kada bi ih neprijatelj napao svojom teškom konjicom bili su prisiljeni povući se na svoj bok.⁷⁷ Nakon što bi se jedna pukovnija spahija počela povlačiti, ostale bi pukovnije napale neprijateljeve bokove koje je do tada čuvala njegova konjica. Ovom taktikom se nastojalo odvući neprijateljsku konjicu od pješaštva kako bi se razbila kohezija, a nakon što bi ostali izolirani, bilo ih je lako pobijediti zahvaljujući brojčanoj nadmoći.⁷⁸ Zadaća anadolijskih spahija tijekom bitke je bila uznemiravanje i provociranje neprijateljskih trupa stalnim ispaljivanjem strelica. Bolje opremljeni balkanski spahije su imali koplja za zaštitu od neprijateljskih konjanika tijekom taktičkog povlačenja.

Može se zaključiti kako je konjaništvo timarskog sustava činilo udarnu snagu osmanske vojske na bojnom polju. Zahvaljujući svojoj brojnosti, ali i izrazitoj mobilnosti, njegova primarna svrha je bilo opkoljavanje neprijatelja kako bi ga se lakše uništilo. Ono se dijelilo na lako i teško što se vidi i po razlici u naoružanju između anadolijskih i balkanskih spahija. Tako su anadolijski spahije bili naoružani lukom i nisu išli borbu prsa o prsa već su nastojali držati borbu s neprijateljem na distanci, dok s druge strane, spahije s Balkana su činile teško konjaništvo čiji je zadatak bio bliska borba s neprijateljem jer je njihovu osnovnu opremu činio okrugli štit, koplje i mač. Zbog istovremene upotrebe lakog i teškog konjaništva, uspjeh na bojnom polju nije izostajao.

⁷⁶ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 56.

⁷⁷ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 56.

⁷⁸ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 56.

5.2. Silahtari

Drugi rod osmanskog konjaništva je činila konjica Porte tj. konjica osmanskog dvora koja je dobivala plaću za svoju službu. Elitni dio konjice Porte su činili silahtari. Osnovao ih je sultan Murat I. kao kraljevske gardijske jedinice.⁷⁹ Prva postrojba silahtara nije prelazila 100 konjanika.⁸⁰ U kratko vrijeme je položaj silahtara postao atraktivan zbog visokih plaća i blizine sultanu.⁸¹ Postupno se je s vremenom povećavao broj silahtara, da bi za vrijeme Sulejmana Veličanstvenog njihov broj dosegao šest pukovnija tj. oko 6 000 konjanika.⁸² Tijekom vojne reorganizacije u vrijeme Mehmeda II., ustaljuju se kao stalne postrojbe osmanske vojske. Kriteriji za službu koje je uveo Mehmed II. su bili hrabrost i odanost.

U silahtare su birani samo najbolji ratnici iz Osmanskog Carstva. Svaki osmanski vojnik koji se istakao na bojnopolju mogao je biti unaprijeđen u silahtara, kao što su to mogli postati anadolijski ili balkanski spahije. Vojnici pješaci koji bi željeli postati silahtarima morali su proći samoubilačku misiju kako bi se dokazali da su vrijedni ući u silahtare. Ako bi janjičar ikada postao silahtar, ostali članovi konjaničke postrojbe su ga prezirali, a bivši suborci janjičari su ga smatrali izdajnikom, iz razloga što je postao bogat.⁸³ Zapovjednik divizije silahtara bio je silahtar aga.⁸⁴ On je bio stručnjak za oružje i blizak suradnik sultana. Također je bio i pouzdan časnik za vezu koji nadzire komunikaciju između sultana i velikog vezira.

Silahtari su dobili timar u blizini Istambula, a uz timar su dobivali i plaću. Nazivani su još i slugama Porte jer su pravno bili sluge osmanskog prijestolja. Oni nisu bili doslovce robovi, iako je njihov pravni status bio drugačiji od drugih osmanskih ljudi. Sultan je imao moć da izravno zapovijeda svojim slugama, bez sudske presude. Teoretski, sultan nije imao ovakvu moć nad drugim ljudima u Osmanskom Carstvu, pa čak i nad jednostavnim seljacima. Opremu silahtara je činio oklop, okrugli štit, mač, kompozitni luk, strijele, koplja, buzdovan i sjekira.⁸⁵ Njihova oprema je bila slična opremi balkanskih spahija, iako su nosili sjajne tkanine i istaknute kape. Od šest postrojbi silahtara, dvije su ipak bile manje opremljene. U klasičnom razdoblju, spahije Porte su se nalazile u pozadini vojske kao pričuva. Oni su ustvari

⁷⁹ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 44.

⁸⁰ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 44.

⁸¹ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 44.

⁸² MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 44.

⁸³ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 44.

⁸⁴ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 44.

⁸⁵ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 44.

bili rezervna konjica i osobni čuvari sultana i velikog vezira.⁸⁶ Njihova zadaća je bila da se uključe u borbu onda kada je spahijama na bokovima prijetio poraz. Spahije Porte su izvorno osnovani za vrijeme vladavine Murata I. te su regrutirani kao i janjičari, dankom u krvi.

5.3. Akindžije

Treći rod osmanskog konjaništva su činili akindžije. Akindžija je naziv za lako naoružanog osmanskog konjanika koji je upadao na neprijateljsko područje kao prethodnica redovite vojske radi pljačke, unošenja nemira i pomutnje.⁸⁷ Za razliku od timarske konjice i konjice Porte, oni su za svoju plaću imali pravo zadržati plijen. Njihov primarni zadatak se sastojao u tome da uznemiruju neprijatelja, presijecaju mu put, izviđaju i pljačkaju. Budući da im disciplina nije bila jača strana, nanosili su štete i na osmanskim teritorijima.

Akindžije su najvažnije pogranične jedinice osmanske vojske na zapadnoj granici Osmanskog Carstva. Njihov broj u 15. stoljeću je bio oko 40 000 konjanika, da bi do sredine 16. stoljeća, osobito za vrijeme vladavine Sulejmana Veličanstvenog, njihov broj narastao na 50 000 konjanika.⁸⁸ Akindžije su činile glavninu pokrajinske konjice sve do utemeljenja spahija. Zahvaljujući upravo akindžijama bilo je moguće osvajanje Trakije, Bugarske i Srbije iz razloga što su akindžije neprestano upadale na neprijateljski teritorij te unosile nemir među stanovništvo i na taj način oslabljivale neprijateljsku obranu.⁸⁹ Osmanska uprava je nastojala kontrolirati akindžije kako bi se prihodi od njihove pljačke mogli oporezivati, no to nije bilo moguće iz razloga što je postojalo stotine malih grupa koje su djelovale samostalno i u svrhu vlastitih interesa. Osmanska uprava je morala postići kompromis s ovim malim grupama uvođenjem kategorije *bandit*.⁹⁰ To je značilo da skupina akindžija može pljačkati i upadati na neprijateljski teritorij, ali samo ako plaćaju porez.⁹¹ Ovo je bio prilično loš kompromis za Osmansko Carstvo jer su akindžije bili ti koji su zbog svoje pljačke izazivali ratne sukobe sa susjednim zemljama.⁹²

Međutim, akindžije su se pokazale vrlo korisnim kada je riječ o iscrpljivanju neprijatelja i stvaranja opće panike. Gotovo svakog proljeća velike i male pljačkaške grupe akindžija su upadale na neprijateljski teritorij, često maskirane i brzo pokretne grupe, prodrle

⁸⁶ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 44.

⁸⁷ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 57.

⁸⁸ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 57.

⁸⁹ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 57.

⁹⁰ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 57.

⁹¹ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 58.

⁹² MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 58.

bi duboko u neprijateljski teritorij gdje bi napali lokalno stanovništvo, a onda se povukli s plijenom nazad na osmanski teritorij.⁹³ U akindžije su gotovo uvijek bili uvršteni lokalni ljudi iz razloga što su najbolje poznavali teren. Osmanska uprava je koristila akindžije za upade u neprijateljski teritorij prije početka kampanje, kako bi se oslabilo neprijatelja i zastrašilo stanovništvo.⁹⁴ Tako su akindžije upadale na teritorij Habsburške Monarhije, mletačkih posjeda, pa čak i na teritorij Poljske. Osim ove zadaće, akindžije su tijekom vojne kampanje imale i druge funkcije. Zahvaljujući njihovom poznavanju terena i lokalnih veza, služili su kao izviđačke jedinice i kao jedinice koje su uvijek bile tri do pet dana ispred glavnine osmanske vojske kako bi osigurali kritične točke za nesmetan prolaz osmanske vojske.⁹⁵ No, osim ovih prednosti u odnosu na regularnu vojsku, imali su dosta propusta i problema kada je riječ o borbenom djelovanju. Prvo, oni su gotovo bili beskorisni u konvencionalnim bitkama kao laka konjica. U većini slučajeva, oni bi radije pobjegli umjesto da stoje licem u lice s neprijateljem. Drugo, na svaku borbu su gledali iz perspektive vlastite koristi. Dakle, ako su šanse za pljačke bile male, a uvjeti vojnog pohoda teški, onda je bilo jako teško zadržati poslušnost akindžija. Na kraju, oni su imali loš stav prema regularnoj vojsci jer nisu poštovali stegu i disciplinu regularne vojske. Zato su ih vojni zapovjednici pokušavali držati odvojeno od redovne vojske kako ne bi došlo do sukoba. Osim ovih problema, tu je postojao i problem odanosti. Upravo zato je i sam sultan nastojao staviti akindžije pod svoju vlast i zaštititi njihovu neovisnost.⁹⁶ Akindžije su aktivno sudjelovale u svakoj osmanskoj krizi i često su pružali utočište za pretendenta na osmansko prijestolje. Dakle, nije čudno da osmanski sultani počinju, još za vrijeme sultana Bayazida I., obuzdavati moć nasljednih vođa akindžija i postizati što veći stupanj kontrole nad njima. Ta je politika provedena, ali su akindžije nastavile praviti probleme u manjoj mjeri.⁹⁷

Zbog stalnih upada na njihove teritorije i nanošenja materijalnih i ljudskih šteta njihovom gospodarstvu, europske države su početkom 16. stoljeća odlučile riješiti problem akindžija. Tako je Ugarska pokrenula veliku građevinsku kampanju gradnje tvrđava, koju je uspješno nastavila Habsburška Monarhija, s ciljem sprječavanja upada akindžija.⁹⁸ Oni su izgradili ne samo velike tvrđave, nego i razne vrste malih utvrda posebno dizajniranih protiv akindžija. Osim toga, oni su podigli u naseljima obrambene jedinice u kojima je služio određeni broj vojnika čija je zadaća bila da napadaju akindžije koje se vraćaju sa pohoda u

⁹³ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 58.

⁹⁴ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 58.

⁹⁵ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 58.

⁹⁶ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 58.

⁹⁷ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 58.

⁹⁸ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 59.

svoje matične baze. Ova taktika je bila logičan izbor jer je bilo jako teško spriječiti nepredvidive napade akindžija. Međutim, akindžije su bili vrlo ranjivi kada bi se vraćali iz pohoda jer su sa sobom nosili mnoštvo plijena pa čak i robove.⁹⁹ Zbog toga su često cijele skupine akindžija bile uništene do posljednjeg čovjeka. Kao važan čimbenik za uspješnost akindžija su upravo osmanska osvajanja između 1470. i 1520. godine kada su europske države, na čelu s Habsburškom Monarhijom, po prvi put u povijest suočene s obranom svojih granica.

Da bi osigurali lojalnost akindžija, osmanske vlasti su za vođe akindžija često postavljali ljude odane Osmanskom Carstvu. U 16. stoljeću nastaje nova generacija akindžija poznata pod nazivom *Deli*, što bi u prijevodu značilo *ludi*.¹⁰⁰ To je bila laka konjica koja je osnovana na području današnje Bosne i Hercegovine. Njihov poznatiji zapovjednik u Bosni je bio Husrevbeg, koji je pod svojim zapovjedništvom imao oko 10 000 konjanika.¹⁰¹ Ovi konjanici su se razlikovali od ostalih akindžija po tome što su tek nedavno prešli na islam, a bili su bosanskog, srpskog i hrvatskog porijekla, te su bili fanatično posvećeni ratu protiv nevjernika.¹⁰² Bilo ih je lako prepoznati jer su nosili odoru koja se sastojala od krzna životinja i perja ptica grabljivica.¹⁰³ Time su ukrašavali i svoje oružje kako bi dodatno zastrašili svoje neprijatelje. Upravo zbog svojeg divljeg izgleda i natprirodne hrabrosti, radili su velike nemire u neprijateljskim redovima pa su zbog toga bili još korisniji od običnih akindžija.

Iako ih se podcjenjivalo zbog manjka discipline i hrabrosti tijekom bitke, može se zaključiti kako su akindžije bile oči i uši osmanske vojske. Oni su upadali na neprijateljski teritorij prije osmanske regularne vojske kako bi oslabili obranu neprijatelja, ali i osigurali siguran prolaz regularnoj osmanskoj vojsci. Poznavali su neprijateljski teritorij i ključne točke neprijateljske obrane zbog čega je njihov doprinos vojnom uspjehu bio neizostavan. Jedini nedostatak im je bio nepouzdanost jer su tijekom bitke često znali napuštati bojno polje kako bi spasili svoj život.

⁹⁹ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 59.

¹⁰⁰ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 59.

¹⁰¹ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 59.

¹⁰² MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 60.

¹⁰³ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 60.

6. Pješništvo

Glavne pješničke snage Osmanskog Carstva su činili elitni odredi janjičari sve do kraja 17. stoljeća. Upravo su oni bili među najzaslužnijima za osvajanje Konstantinopola 1453. godine. Uvidjevši stvarnu moć dobro uvježbane vojske, sultan Mehmed II. je odlučio povećati njihov broj na 4 000. Iako je njihov broj bio relativno mali za vrijeme vladavine Sulejmanovih prethodnika, s dolaskom Sulejmana Veličanstvenog na osmansko prijestolje broj im se značajno povećao. Tako broj janjičara, za vrijeme vladavine Sulejmanovih prethodnika nije prelazio 6 000, dok se njihov broj na početku vladavine Sulejmana povećao na 15 000, a 1560. godine je iznosio 35 000 janjičara.¹⁰⁴ To je prvenstveno bilo iz razloga što je Sulejman cijeli život proveo u vojnim pohodima kako bi proširio granice svojeg carstva. Iako im je broj bio relativno mali, na bojnopolju su bili moćniji od bilo koje vojske europskih vladara 16. stoljeća.

6.1. Janjičari

Janjičari su činili elitno pješništvo osmanske vojske i osobnu stražu samog sultana. Osnovao ih je sultan Murat I. 1377. godine.¹⁰⁵ U početku su novačeni kao robovi od strane mladih kršćanskih dječaka, a postali su poznati po svojoj disciplini i odanosti. Janjičari su poučavani i trenirani od strane državne uprave te su pripadali sultanu te su kao takvi odgovarali samo sultanu.¹⁰⁶ Zanimljivo je da je svaki vojnik janjičar svoju postrojbu i ostale vojnike u toj postrojbi smatrao svojom obitelji, a sultana su smatrali svojim ocem. Janjičari su imali standardne vojne odore po kojima su se razlikovali od ostatka osmanske vojske.¹⁰⁷ Redovito su plaćani iz državne riznice jer su bili regularna vojska, a bili su poznati po tome što su marširali u boj uz specifičnu glazbu. Osmansko Carstvo je koristilo janjičare u svim glavnim vojnim kampanjama, uključujući i 1453. godinu kada je zauzet Konstantinopol. Janjičarske postrojbe uvijek su bile dovedene u bitku od strane samog sultana te je i on sam uvijek imao udio od ratnog plijena. Janjičarski korpus je bio najvažnija pješnička jedinica osmanske vojske. U borbi, glavni zadatak janjičara je bio da štite sultana, pomoću topa ili vatrenog oružja manjeg kalibra. Janjičari su branili centar osmanske vojske od napada neprijatelja kada bi konjica napustila bokove osmanske vojske.

¹⁰⁴ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 38.

¹⁰⁵ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 1.

¹⁰⁶ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 1.

¹⁰⁷ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 1.

Kao što sam u uvodnom dijelu naveo, janjičare je osnovao sultan Murat I. (1362-1389) oko 1377. godine iz razloga što je želio ojačati svoju vojsku kako bi porazio Bizant u vrijeme kada se Osmanska država počela formirati.¹⁰⁸ Janjičarski odredi su najprije bili oformljeni od strane ratnih zarobljenika i robova kao jedna petina ratnika na granici, što je dopuštao religiozni zakon islama.¹⁰⁹ Zbog potrebe za što više vojnika, kršćanski dječaci su odvođeni na bazi *devširme* tzv. *Danka u krvi*, kako bi popunili redove osmanske vojske nakon određene obuke što bi je prošli.¹¹⁰ Muratovi nasljednici su nastavili s praksom novačenja kršćanske djece sa Balkana te su osnovali školski sustav u kojem su se janjičari izučavali. Proširivanjem janjičarskih odreda oni su automatski postali širom sultanovom obitelji, služeći sultanu kao njegova osobna vojska koja je odana samo njemu i izravno pod njegovom naredbom.

Janjičari su novačeni putem *devširme* tzv. *Danka u krvi*. Devširma je podrazumijevala novačenje kršćanskih dječaka s područja Balkana, najčešće djece seljaka, a s njezinom praksom je započeto između 1383. i 1387. godine.¹¹¹ Dječaci koji bi bili novačeni putem devširme su automatski postajali robovima sultana. Iako je s praksom počela krajem 14. stoljeća, devširma se je nastavila u 15. stoljeću, a osobito u 16. stoljeću za vrijeme vladavine Sulejmana Veličanstvenog. Proces novačenja putem devširme je išao na slijedeći način. Časnici osmanske vojske bi posjećivali sela na Balkanu svakih 3 do 7 godina te bi uzimali najstarijeg sina iz obitelji.¹¹² Prema zadnjim podacima istraživanja, u osmanskim vojnim registrima je zabilježeno kako je u periodu od 1495. godine do 1603. godine najčešća dob novačenja dječaka između 15 i 18 godina.¹¹³ Najčešće su birani inteligentni, jaki i zgodni dječaci srednje visine. Ako bi dječak imao ožiljke na svome tijelu bio bi primljen u janjičare iako nije ispunjavao ove kriterije iz razloga što su ih osmanski časnici smatrali zdravima i agresivnima, a upravo je to ono što su trebali za janjičarske odrede.¹¹⁴ Prilikom odabira svakog dječaka, dječakovo ime i ime njegovih roditelja te njegov opis bi se unosio u registar.¹¹⁵ Nakon toga bi se dječaci odjenuli u crvene odore i kapuljače te bi se formirale skupine od 100 do 150 dječaka koje bi krenule u Edirine i kasnije u Carigrad na vojnu

¹⁰⁸ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 1.

¹⁰⁹ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 1.

¹¹⁰ EVGENI RADUSHEV, *Peasant Janissaries*, Oxford University Press, 2008. URL:<http://www.jstor.org/stable/27696448>. (18.4.2016), str. 448.

¹¹¹ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 2.

¹¹² SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 2.

¹¹³ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 2.

¹¹⁴ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 2.

¹¹⁵ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 2.

obuku.¹¹⁶ Ono što je također bitno za napomenuti, Osmansko Carstvo nije željelo uništiti poljoprivredu na Balkanu pa bi obitelj gdje je bio jedan sin, sin s majkom udovicom ili siročić, često pošteđjeli devširme. Osmanska uprava je za devširmu određivala samo pripadnike raje tj. onog sloja društva Osmanskog Carstva koji je plaćao porez.¹¹⁷ Postojale su obitelji koje su željele izbjeći devširmu pa bi svoje sinove ženili u dobi od 12 godina jer je postojao zakon da se oženjeni muškarci ne mogu unovačiti u vojsku.¹¹⁸ Čak je bilo i pokušaja bijega kako bi se izbjegao put u Carigrad. Također, velik broj obitelji iz brdskih regija je davalo svoje sinove u vojsku na svoju želju. Mnogi od njih su bili oduševljeni idejom da njihovo dijete postane vojnikom janjičarskog odreda i da napreduje hijerarhijski u toj vojsci. Budući da je obrazovanje i obuka janjičara postalo jako rašireno i poznato, kršćanske i muslimanske obitelji su svojevoljno davale svoje sinove u vojsku. Iako bi postajali robovima, janjičari to nisu bili u pravom smislu riječi. Naime, ropstvo je u islamskom svijetu bilo manje degradirajuće nego u kršćanskom svijetu jer se prema zakonu janjičar nije mogao prodati ili kupiti.¹¹⁹ Također, bitno je za napomenuti kako su pripadnici janjičara ostajali u kontaktu sa svojim obiteljima na selu. Do sredine 15. stoljeća, preobraćeni kršćanski dječaci su činili 90% vojnih postrojbi janjičara.¹²⁰ Kada bi se trebalo više vojnika za vojsku, devširma bi se proširila i na područje Anadolije. Nakon 1537. godine devširma je naglo reducirana, da bi 1648. godine bila zaustavljena.¹²¹

Što se tiče obuke dječaka koji su trebali postati janjičarima, ona je tekla na slijedeći način. Kada bi dječaci došli u Carigrad, bili bi obrezani i preobraćeni na islam kako bi se osigurala njihova odanost sultanu, ali i Osmanskom Carstvu.¹²² Nakon toga bi uslijedio niz pregleda kako bi se ustvrdile njihove sposobnosti i inteligencija. Najbolji od njih su poslani u dvorske škole u Edirine, Istanbul, Galatu i Bursu.¹²³ Dvorske škole su bile osmanski izum, specijalne i jedinstvene ustanove za obuku budućih janjičara. Ostali regruti, koji nisu poslani u dvorske škole, poslani su na osmanska imanja gdje bi proveli 5 do 7 godina te bi naučili turski jezik i običaje islama i vjere prije no što bi ušli u janjičarske odrede.¹²⁴ U 16. stoljeću je od 5 000 do 6 000 regruta samo 1 do 200 na godinu odlazilo u dvorske škole.¹²⁵ Tamo su se

¹¹⁶ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 2.

¹¹⁷ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 2.

¹¹⁸ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 2.

¹¹⁹ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 3.

¹²⁰ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 3.

¹²¹ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 3.

¹²² EVGENI RADUSHEV (bilj. 110), str. 448.

¹²³ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 3.

¹²⁴ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 3.

¹²⁵ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 3.

obrazovali 2 do 7 godina pod strogom disciplinom i nadzorom. Najprije su proučavali i učili islam, a poučavali su ih profesori koji su bili u službi osmanske vojske. Od njih se zahtijevalo da postanu najboljim pojedincima osmanske vojske. U tim su školama proučavali tursku, perzijsku i arapsku književnost i jezik, zatim jahanje, mačevanje, gađanje lukom, hrvanje i dizanje utega.¹²⁶ Svaki od polaznika se je odlučio za jednu vještinu koju je onda godinama usavršavao do savršenosti. Poseban naglasak je bio stavljen na odanost, poštenje, čast, odgoj i manire te samokontrolu.¹²⁷ Na kraju njihove obuke su se odabirali najbolji među njima koji bi bili poslani u Topkapi palaču u Istanbulu. Tako je zabilježeno da je 1475. godine bilo samo 80 dječaka koji su dobili tu čast da odu na daljnje doškolovanje u Topkapi palaču kako bi mogli obnašati važnije funkcije u Osmanskom Carstvu.¹²⁸ Da bi radili u službi sultana morali su puno učiti i vježbati kako bi bili spremni za najviše pozicije uprave Osmanskog Carstva. Što se tiče ostalih regruta koji nisu izabrani za dvorske škole, oni su poslani na osmanska imanja na kojima su radili fizičke poslove 5 do 7 godina kako bi se ojačali i pripremili za ono što slijedi. Nakon toga su poslani na vojnu akademiju gdje su obučavani za janjičare. Tu su obučavani i odabirani i vojnici za tehničke poslove kao što su topništvo i vozači kočija.¹²⁹ Ostali su trenirali za obične pješake janjičare te su živjeli u vojnim barakama.¹³⁰ Obuka je trajala do 6 godina, a o strogosti njihove obuke govori i podatak da su imali pravo provesti samo nekoliko sati u gradu kako bi se opustili kada nisu na dužnosti. Noć prije no što bi postali vojnici, janjičari bi molili, a slijedeće jutro bi obukli svoju vojnu odoru i postali punopravni članovi janjičarskih odreda.¹³¹

Broj janjičara 1475. godine je bio oko 6 000 vojnika, da bi ih do 1527. godine bilo 8 000 vojnika. Janjičarski odredi su se dijelili na 196 skupina ili kompanija, a zapovjednik svih janjičara, janjičar aga, bio je imenovan od strane sultana i jako važna figura.¹³² To je inače bio netko tko se je školovao u dvorskim školama. Svaka grupa ili kompanija je imala jedinstvenu strukturu: zapovjednika grupe, ispod njega je bilo 6 časnika i velik broj nižih časnika zajedno sa imamom tj. svećenikom.¹³³ Ostatak su bili vojnici pješaci. Janjičarski aga je bio izjednačen sa položajem sandžakbega, što je bilo približno rangu generala.¹³⁴ Janjičarski se korpus u prvoj polovici 16. stoljeća sastojao od tri divizije s oko 20 000 vojnika. Najveća divizija,

¹²⁶ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 3.

¹²⁷ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 3.

¹²⁸ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 4.

¹²⁹ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 4.

¹³⁰ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 5.

¹³¹ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 5.

¹³² SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 5.

¹³³ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 5.

¹³⁴ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 5.

cemaat (grupa) janjičara u užem smislu, činila je gotovo dvije trećine korpusa.¹³⁵ Dijelila se na kompanije tj. grupe, po 60 do 70 ljudi. Druga divizija je bila divizija tzv. *psetara* te je bila mnogo manja, tek oko petine janjičara.¹³⁶ Inače, psetari su se prvobitno brinuli o carskim lovačkim psima pa su po tome i dobili ime. Njihova se formacija kasnije razvila u sultanovu gardijsku jedinicu, koja ga je pratila u lov ili rat. Treća divizija se zvala *agina kompanija* zato što je bila neposredno na raspolaganju *agi*, zapovjedniku janjičara.¹³⁷

Janjičarski korpusi su imali svoje zastave i simbole. Glavna zastava janjičara se nazivala *Imam Azam*, a bila je izrađena od čiste bijele svile s natpisom: „*Dat ćemo vam pobjedu i to veličanstvenu pobjedu. Bog je onaj koji nam pomaže, a njegova pomoć je stvarno učinkovita. O Muhamedu, donio si vesele vijesti pravim vjernicima.*“¹³⁸ Ostali motivi koji su se nalazili na zastavama janjičara su bili sunce, geometrijski oblici i ruka *Fatime*. Najpoznatiji i najneobičniji janjičarski simbol je bio *Kazan*, veliki bakreni kotao za kuhanje koji je za svaku postrojbu bio dragocjenost.¹³⁹ Kada god bi se *Kazan* nosio u paradi, svaki vojnik i časnik stajao je mirno i u potpunoj tišini.

Što se tiče janjičarskih uniformi, one su bile bazirane na perzijskom stilu i ostale su gotovo iste od 15. do 19. stoljeća. Jedan od posjetitelja iz Zapadne Europe, ovako je opisao izgled janjičara: „...*dvije ili tri tanke, dužine do gležnja pamučne haljine jedna na drugoj. Za kaputa nose pusteni ogrtač koji zovu capinat. Lagan je i vrlo vodootporan. Nose do koljena visoke čizme ...u odori drže sve svoje stvari, tako da im one neće stvarati probleme prilikom borbe ili dok putuju.*“¹⁴⁰ Uniforme janjičarskih vojnika su bile plave boje načinjene od vune. Kape su bile jako poznate jer su imale naprijed pričvršćenu drvenu žlicu kao značku. Zapovjednik je imao drvenu kutlaču pričvršćenu za svoj remen od hlača kao znak čina. Stariji časnici su imali jakne ukrašene krznom.¹⁴¹ Vojnici su nosili crvene čizme, a stariji časnici i posebne jedinice su imale žute čizme.

Janjičari su živjeli u kamenim ili drvenim barakama koje su bile smještene u kompleksu najmoćnijeg dijela Carigrada.¹⁴² Barake su bile opisane kao dugačke zgrade pokrivene pločicama i mramornim vratima sa uokvirenim prozorima i sobama osvijetljenim

¹³⁵ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 5.

¹³⁶ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 5.

¹³⁷ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 5.

¹³⁸ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 6.

¹³⁹ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 6.

¹⁴⁰ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 6.

¹⁴¹ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 6.

¹⁴² SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 6.

lampama. Vrata su vodila u dvorište s fontanom. Njihov grb je visio u glavnoj dvorani. Glavni zapovjednik janjičara je živio u tako raskošnoj palači da je jednom prilikom i sam Sulejman Veličanstveni rekao: „*Da ja mogu biti janjičarski aga samo na četiri dana.*“¹⁴³

Promaknuća janjičara su dodjeljivana svake 2 do 8 godina i to u slučaju ustoličenja novog sultana te su bila zasnovana po starosti.¹⁴⁴ Promaknuća za zasluge su također bila moguća. Povećanja plaće i bonusi su davana prema različitim službama, zajedno s medaljom. Janjičari su bili plaćani svakog drugog utorka u mjesecu. Janjičari u palači su primali svoju plaću u dvorištu palače. U isto vrijeme, sultan, koji je bio zapovjednik svih postrojbi janjičara, primao je plaću koju bi dao zapovjedniku janjičara, janjičarskom agi.¹⁴⁵ Sredinom 15. stoljeća janjičari su umjesto plaće dobivali nove hlače, vuneni kaput i nove košulje.

Disciplina janjičara je bila poznata u gotovo svim dijelovima svijeta upravo zbog svoje strogoće. Glavne odlike discipline su bile: potpuna poslušnost časniku, jedinstvena svrha i strogo vojno ponašanje, nema luksuznog načina života, u janjičare se prihvaćaju samo najbolji regruti, janjičari mogu biti kažnjavani samo od strane njihovih časnika, promocija se dobiva po rangu, svaki janjičar mora vjerovati samo u sebe, nema brada za obične vojnike, nema braka do mirovine, život samo u barakama, nema bavljenja nijednim drugim zanimanjem osim vojne službe, cjelodnevno vojno treniranje i nema alkohola i kockanja.¹⁴⁶ Kazne janjičara su bile razne, od kuhinjskih dužnosti pa do zatvora. Često ih se šibalo po stopalima sa žlicom za juhu. Dezertacija za vrijeme rata bila je kažnjiva smrću.

Iako su bili preobraćeni i upoznati s islamom, janjičari nisu bili zaštićeni od strane islamskog zakona. Oni su ostali robovi sultana i nisu imali šanse dobiti svoju slobodu, ali su imali određene privilegije u osmanskome društvu. Učili su ih da je smrt u službi sultana najveći blagoslov koji mogu dobiti čime je njihov život dobio potpuno novi smisao.¹⁴⁷ Ako bi poginuli u bitci, postajali bi mučenici ili sveci. Oni vojnici koji bi poginuli u bitci, za njihove se obitelji brinula Porta. Ako su postali invalidima, dobili bi lakše poslove i ostali počasni članovi reda.

¹⁴³ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 6.

¹⁴⁴ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 6.

¹⁴⁵ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 7.

¹⁴⁶ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 7.

¹⁴⁷ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 7.

Nakon mnogo godina života u opasnosti i napora prilikom ratnih kampanja, janjičari su se mogli umiroviti u svojim 40-im godinama.¹⁴⁸ Ako su živjeli prije 16. stoljeća, nakon što bi otišli u mirovinu su se morali vjenčati i osnovati obitelj. Glavni razlog zbog kojeg nisu smjeli stupati u brak za vrijeme vojne službe je taj kako bi se održala stroga vojna disciplina i odanost sultanu.¹⁴⁹ Iznimka je bila u vrijeme vladavine Sulejmana Veličanstvenog koji je dozvolio janjičarima brak, ali tek nakon vojnog pohoda.¹⁵⁰ Kako god, pravilo je ukinuto krajem 16. stoljeća. Živjeli su sa svojim obiteljima, ali bez mogućnosti za promaknućem. S druge pak strane, časnicima nikad nije bio zabranjen brak, a u mirovini su mogli računati i na komad zemlje koju bi dobili.¹⁵¹ Svi vojnici su bili oslobođeni plaćanja poreza, osim običnog puka-rajje.

Janjičarski odredi su bili na vrhuncu svoje moći od 14. do sredine 16. stoljeća kada su bili najelitnija vojska u Europi pa i na svijetu. Odredi su posjedovali vještine u gađanju puškom, lukom, mušketama, uporabi mačeva i pištolja, topova, a po potrebi su znali i graditi mostove.¹⁵² Njihove vještine su se vidjele i u osmanskoj mornarici tijekom 15. stoljeća. Iako su vojne kampanje bile detaljno proučavane i razrađene, što je dovelo do velikih uspjeha na bojnopolju, to je prvenstveno bilo moguće zahvaljujući disciplini i čvrstini janjičarskih odreda.¹⁵³ Janjičari su igrali jako važnu ulogu u mnogim bitkama na granicama Osmanskog Carstva, zahvaljujući kojima su granice Osmanskog Carstva proširene na Jugozapadnu Europu pa sve do arapskih zemalja kao što su Egipat te gotovo čitava obala sjeverne Afrike. Jedna od najvažnijih bitaka zasigurno je bila osvajanje Carigrada 1453. godine. Janjičari su također poslužili pri centralizaciji osmanskog državnog aparata. Vojnici su bili smješteni u utvrdama kao garnizoni i tamo bi ostali do 9 mjeseci da bi se onda vratili u Istanbul. Često su svojim obiteljima na selu pomagali da dođu Istanbul gdje bi im pomogli naći posao.

Početak 16. stoljeća su počele promjene koje su podrazumijevale povećanje broja janjičara. Tako je njihov broj 1475. godine bio oko 6 000, 1528. godine oko 27 000, a 1560. godine 35 000.¹⁵⁴ Oko 1568. godine mjesto u janjičarskim odredima je omogućeno sinovima umirovljenih janjičara zbog čega je izostavljeno novačenje putem devširme. To je bilo iz

¹⁴⁸ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 8.

¹⁴⁹ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 8.

¹⁵⁰ JOHN F. GUILMARTIN, JR., *Ideology and Conflict: The Wars of the Ottoman Empire, 1453-1606*, Massachusetts Institute of Technology and the editors of *The Journal of Interdisciplinary History*, 1988. URL:<http://www.jstor.org/stable/204822>. (15.4.2016.), 721-747, str. 731.

¹⁵¹ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 8.

¹⁵² SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 8.

¹⁵³ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 8.

¹⁵⁴ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 38.

razloga što su Osmanlije ratovale s Iranom, Habsburgovcima i Rusijom pa je broj janjičara rastao s vremenom.¹⁵⁵ Iako su janjičari bili dio kraljevske vojske i osobni čuvari sultana, janjičarski korpus nije bio glavna sila osmanske vojske. U Ugarskoj 1541. godine, što odražava stvarnu snagu osmanskih regularnih vojnih snaga koje sudjeluju u kampanji, registrirano je 15 612 vojnika.¹⁵⁶ Od tih 15 612 vojnika, oko 6350 su bili janjičari, 3700 su bili spahije i još 1650 su bili članovi topničkog korpusa. Što se tiče naoružanja janjičara, tijekom početnog razdoblja osnivanja janjičarskih odreda oni su bili isključivo strijelci, ali su brzo počeli usvajati ostale vještine borbe. Izvorno, u miru su janjičari nosili samo mačeve ili bodeže.¹⁵⁷ Turski mačevi su bili osnovno oružje janjičara, gotovo simbol korpusa. Do početka 16. stoljeća, janjičari su bili opremljeni i vješti s pištoljima. Posebno su se masovno koristili pištoljem, ali i ranim granatama i ručnim topovima.¹⁵⁸

Janjičari su dakle činili najelitnije pješачke odrede na svijetu u prvoj polovici 16. stoljeća. Razlog tome je bio u činjenici da su janjičarski regruti, mladići koji su novačeni u dobi od 15 do 18 godina, cijeli život proveli usavršavajući svoje vještine. Osim toga, janjičari su poznati po svojoj željeznoj disciplini i načelima koji im nisu dopuštali bijeg s bojnog polja jer je to bila najveća sramota, a pogibija u borbi je bila najveća čast. S druge strane, odanost sultanu često je bila na iskušenju iz razloga što je sultan često bio prisiljen voditi vojne pohode upravo iz razloga kako bi umirio nezadovoljne janjičare koji su za vrijeme mira imali male prihode kojima nisu bili zadovoljni. Stoga nije ni čudo da su se janjičari često znali pobuniti protiv sultana te ga smijeniti s prijestolja. To nije bio slučaj u vrijeme vladavine Sulejmana Veličanstvenog koji je imao podršku janjičara iz razloga što je cijelo vrijeme svoje vladavine vodio ratne pohode. Svoj vrhunac janjičari upravo doživljavaju za vrijeme vladavine Sulejmana Veličanstvenog iz razloga što su financijske mogućnosti Osmanskog Carstva omogućavale povećavanje broja janjičarskih odreda, ali i njihovo redovito plaćanje.

¹⁵⁵ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 9.

¹⁵⁶ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 9.

¹⁵⁷ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 11.

¹⁵⁸ SYLVIA DUCHARME (bilj. 47), str. 11.

7. Topništvo

Naziv "*Carstvo baruta*" karakterističan je naziv za Osmansko Carstvo, a povezano je s periodom 14. i 15. stoljeća kada dolazi do uspona Osmanskog Carstva i tehnoloških otkrića.¹⁵⁹ Osmanlije su znali tehniku izrade topova i ostalog vatrenog oružja te su bili u mogućnosti učinkovito ih implementirati u svoju vojsku. Može se reći da su bili sretni jer su imali u svojem posjedu rude kao što su bakar, željezo i olovo koje su potrebne sirovine za lijevanje topova.¹⁶⁰ Također su imali prirodne resurse salitra, sumpora, ugljena i drva za ogrjev koje su bile potrebne za proizvodnju praha za barut. Jedini metal koji nisu imali bio je kositar.¹⁶¹ Međutim, legura osmanskih brončanih topova obično je sadržavala samo oko 10% kositra pa je Osmansko Carstvo uspjelo dobiti potrebnu količinu iz uvoza, uglavnom iz Engleske.¹⁶² Ostatak ruda, kao što su bakar i željezo, nalazili su se u rudnicima diljem Osmanskog Carstva.

Početak uporabe topništva u osmanskoj vojsci još nije otkriven. Jedan od argumenata je da su Osmanlije prvi put koristili topove u bitkama na Kosovu polju 1389. godine i kod Nukapa 1396. godine, ali se sa sigurnošću može reći kako korištenje topništva u osmanskoj vojsci kreće 1420-ih godina.¹⁶³ Drugi argument navodi da se topništvo počelo koristiti nedugo nakon bitke kod Varne 1444. godine. Budući da je uloga vatrenog oružja naglo porasla u periodu od 1400. do 1700. godine, može se reći kako je to bila formula za vojni uspjeh Osmanlija.¹⁶⁴ Inovacija u dizajnu pištolja, a posebno u poboljšanju tehnologije i proizvodnje, bile su strateške prednosti Osmanlija u odnosu na njihove neprijatelje. Iako je maksimalni domet poljskih topova tog perioda bio, u optimalnim uvjetima, samo oko 200 do 300 metara, topništvo je bilo to koje je odlučivalo ishod bitke.¹⁶⁵ Kada se govori o topništvu tog perioda, ono je imalo više nedostataka nego prednosti. Tako su za postizanje optimalnog položaja topova bili potrebni tjedni pažljivih priprema. Vatrena moć je često izostajala na bojnopolju iz razloga nestabilnosti i pokvarljivosti samog baruta. Bez adekvatne količine kvalitetnog i dobro pohranjenog te očuvanog baruta djelotvornost topova bila je u svakom slučaju ne djelotvorna. Postizanje optimalnih rezultata, bilo je stvar dizajna, ali i stručnosti u

¹⁵⁹ RHOADS MURPHEY (bilj. 11), str. 13.

¹⁶⁰ GABOR AGOSTON, *Firearms and Military Adaptation: The Ottomans and the European Military Revolution, 1450-1800*, University of Hawaii Press, Journal of World History, 2014. URL:<http://muse.jhu.edu/journals/jwh/summary/v025/25.1.agoston.html>. (3.4.2016.), 85-124, str. 100.

¹⁶¹ GABOR AGOSTON (bilj. 160), str. 100.

¹⁶² GABOR AGOSTON (bilj. 160), str. 100.

¹⁶³ RHOADS MURPHEY (bilj. 11), str. 107.

¹⁶⁴ RHOADS MURPHEY (bilj. 11), str. 14.

¹⁶⁵ RHOADS MURPHEY (bilj. 11), str. 14.

pirotehničkim stvarima i poznavanju metalurških načela.¹⁶⁶ Zbog decentralizirane prirode proizvodnje baruta razbacane između brojnih lokacija diljem carstva od Budima do Konya, održavanje dosljednog standarda, u pogledu sirovina i kvaliteta proizvodnje, bila je gotovo nemoguća.¹⁶⁷ No, možda još važnije pitanje, od pitanja koja se odnose na standarde proizvodnje, bilo pitanje sigurne pohrane i prijevoza praha. Rok trajanja praha i pod optimalnim uvjetima pohrane je bio ograničen. Tako je u vojnim arsenalima Osmanskog Carstva bilo naznačeno postojanje zaliha starog i novog baruta.¹⁶⁸ Skladišta za pohranu baruta koja se prevoze za uporabu na raznim frontovima, bila su dosta nesigurna. Barut je transportiran kopnom uglavnom u suhim vremenskim uvjetima. Poboljšanja u projektiranju i izgradnji utvrda koje su uvedene u faze nakon sredine šesnaestog stoljeća odigrala su daljnju ulogu u smanjenju destruktivnog potencijala topova.¹⁶⁹ No, Osmanlije su uspjele držati korak u napretku vojne tehnologije zahvaljujući svojem rudnom bogatstvu.

Područje Balkana je bilo korišteno od strane Osmanlija za ljudske i tehničke resurse, Bosna i Srbija, naročito uz Italiju i Sveto Rimsko Carstvo su bili važan kotačić za osmansku vojsku.¹⁷⁰ Specijalne topničke ili artiljerijske jedinice formirane su uglavnom od kršćana. Arhivski dokazi upućuju na to da je osmansko topništvo bilo poznato po veličini svojih topova. Zasigurno najpoznatiji su mobilni protupješački topovi te masivni topovi koji su služili za opsadu utvrda. Veliki topovi su rezultat dugoročnih istraživanja i proučavanja, a još su nazivani i kao „*uništavači dvoraca*.“¹⁷¹ Preciznost se postizala na način da se je točno znalo koliko praha ide za koju topovsku kuglu. Za razliku od europskog praha, osmanski prah se smatra da je bolji za taljenje jer je proizvodio bijeli dim, a ne crni kao što je to bio slučaj s europskim prahom. Najpoznatija bitka u kojoj su korišteni prvi brončani topovi je opsada Carigrada 1453. godine.¹⁷² Da bi došli do Carigrada bilo je potrebno 70 goveda i 1000 muškaraca.¹⁷³ Ti su topovi lijevani u glinenim kalupima s jezgrom ojačanom željezom, drvom, zemljom i kamenom.¹⁷⁴ Bilo je potrebno 45 tona bakra i kositra da bi se napravili.¹⁷⁵ Svaki od ova dva topa je težio 19 tona te je trebalo 200 muškaraca i šezdeset volova da bi se svaki od njih stavio u položaj za paljbu.¹⁷⁶ Tijekom jednog dana, jedan top je mogao ispaliti

¹⁶⁶ RHOADS MURPHEY (bilj. 11), str. 14.

¹⁶⁷ RHOADS MURPHEY (bilj. 11), str. 14.

¹⁶⁸ RHOADS MURPHEY (bilj. 11), str. 14.

¹⁶⁹ RHOADS MURPHEY (bilj. 11), str. 14.

¹⁷⁰ GABOR AGOSTON (bilj. 160), str. 100.

¹⁷¹ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 32.

¹⁷² MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 32.

¹⁷³ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 32.

¹⁷⁴ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 32.

¹⁷⁵ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 32.

¹⁷⁶ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 32.

samo 7 granata, a streljivo koje su koristili ovi brončani topovi su kamene kugle, promjera 1 metra i težine 400 kilograma.¹⁷⁷ Pad Carigrada je prvi događaj čiji rezultat je određen uporabom topništva, kada su ogromni brončani topovi Mehmeda II. Osvajača srušili zidine Carigrada. Mehmed II. Osvajač je podigao mnoge topovske ljevaonice u Istanbulu, od kojih je najpoznatija Tophana ljevaonica koja je proizvodila brončane topove za opsadu utvrda.¹⁷⁸

Ipak, statistika proizvodnje pokazuje suprotno tvrdnji o proizvodnji gigantskih topova, da je većina osmanskih topova koja se proizvodila u ljevaonicama u Carigradu bila srednjeg kalibra. Kada se govori o kalibraži topova, u Osmanskom Carstvu su malokalibarskim topovima smatrani oni topovi koji su ispaljivali projekte težine manje od 1.8 kilograma.¹⁷⁹ Topovima srednjeg kalibra su smatrani oni topovi koji su ispaljivali projektil težine 13.5 kilograma.¹⁸⁰ Dok su se ove dvije vrste topova koristile na bojnopolju, topovi velikog kalibra su bili smješteni u tvrđavama za obranu. Ipak, za vrijeme vladavine Sulejmana Veličanstvenog sve tri vrste topova su korištene kako za opsadu utvrda tako i za bitke na otvorenom polju.

Najpoznatiji topovi u upotrebi za vrijeme vladavine Sulejmana Veličanstvenog su bili topovi poznatiji pod nazivom darbuzan i zarbuzan, koji su bili popularni za obranu utvrda, ali i u bitkama na otvorenom polju.¹⁸¹ Duljina i težina ovih topova je varirala od 88 do 352 centimetara te od 54 do 540 kilograma.¹⁸² Najmanji je težio 54 kilograma i ispaljivao je projektil 150 grama težine.¹⁸³ Srednji darbuzan je ispaljivao projektil težine 307, 461, 614 i 921 grama te su korišteni prilikom bitaka na otvorenom polju.¹⁸⁴ Veći topovi darbuzani su koristili projekte od 1,2 kilograma i 2,5 kg.

Drugi tip topova bacaloşkas koristio se najčešće za opsadu utvrda. Projektili koje su ispaljivali su bili izrađeni od željeza, bakra i kamena. Najmanji od njih je ispaljivao projektil težine od 1,5 do 14 kg.¹⁸⁵ Veći top bacaloşkas je ispaljivao projekte od 17 do 28 kilograma.¹⁸⁶

¹⁷⁷ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 32.

¹⁷⁸ MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON (bilj. 10), str. 32.

¹⁷⁹ GABOR AGOSTON (bilj. 160), str. 102.

¹⁸⁰ GABOR AGOSTON (bilj. 160), str. 102.

¹⁸¹ GABOR AGOSTON (bilj. 160), str. 102.

¹⁸² GABOR AGOSTON (bilj. 160), str. 102.

¹⁸³ GABOR AGOSTON (bilj. 160), str. 102.

¹⁸⁴ GABOR AGOSTON (bilj. 160), str. 102.

¹⁸⁵ GABOR AGOSTON (bilj. 160), str. 102.

¹⁸⁶ GABOR AGOSTON (bilj. 160), str. 102.

Treći tip topova je bio şayka koji se koristio za opsadu utvrda. Ovo su bili topovi velikog kalibra koji su ispaljivali projektele težine od 25 do 68 kilograma.¹⁸⁷ Tipovi ovakvih topova se mogu naći i na zapadu Europe i to u Veneciji, Španjolskoj i Habsburškoj Monarhiji.

Zahvaljujući ovim podacima, može se zaključiti kako je Sulejman, za razliku od svojih prethodnika koji su koristili isključivo topove velikih kalibara za opsjedanje utvrda, koristio topove raznih kalibara. Razlog tome je bio taj što on sam nije želio da ga neprijatelji iznenade na otvorenom polju gdje bi onda bez adekvatnog topništva srednjeg kalibra njegova vojska bila lako poražena. Sulejman je bio u korak s doktrinom ratovanja 16. stoljeća te je shvatio da će u budućnosti topništvo biti to koje će odlučivati bitke, a ne konjaništvo. Upravo zbog te činjenice će osmanska vojska biti korak ispred svojih neprijatelja koji nisu bili u korak s vremenom koje je nadolazilo te su i dalje vjerovali da snaga vojske ovisi isključivo o ljudskim resursima, a ne o tehnološkim napredcima koja su uslijedila.

¹⁸⁷ GABOR AGOSTON (bilj. 160), str. 104.

8. Taktike ratovanja osmanske vojske u vrijeme vladavine Sulejmana Veličanstvenog

Kada se općenito govori o taktici, onda se pod taktikom podrazumijeva ratna vještina, skup i sinteza načina i postupaka kojima se na najlakši i najučinkovitiji način mogu ostvariti postavljeni ciljevi.¹⁸⁸ U ovom poglavlju će se govoriti o taktikama ratovanja osmanske vojske na kopnu i moru u vrijeme vladavine Sulejmana Veličanstvenog kroz prikaze najpoznatijih bitaka iz ere njegove vladavine. Bitke u kojima će se prikazati taktika ratovanja osmanske vojske su: bitka na Mohačkom polju 1526. godine, opsada Beča 1529. godine, pohod protiv perzijskog šaha Tahmaspa 1534. godine te bitka kod Preveze 1538. godine. Na primjerima ovih bitaka će biti prikazani različiti načini na koje je osmanska vojska ratovala u prvoj polovici 16. stoljeća. Tako će u primjeru bitke na Mohačkom polju 1526. godine biti objašnjena taktika ratovanja osmanske vojske prilikom sukoba na otvorenom polju, zatim kod opsade Beča 1529. i 1532. godine način na koji je osmanska vojska u velikoj većini slučajeva, osim u ovom, uspješno opsjedala i osvajala utvrde, a tijekom pohoda protiv perzijskog šaha Tahmaspa osmanska se vojska susrela s novim oblikom ratovanja, a to je gerilsko ratovanje koje se pokazalo kao izrazito nepovoljno za osmansku vojsku. Osim bitaka na kopnu, osmanska je vojska bila superiorna i u bitkama na moru. Najpoznatija pomorska bitka u ovome periodu je zasigurno bitka kod Preveze 1538. godine gdje je malobrojnija i slabija osmanska flota, na čelu s izvrsnim admiralom Hayreddinom Barbarossom, uspjela pobijediti udruženu flotu Svete lige koju su činile zemlje: Španjolska, Republika Genova, Mletačka Republika i malteški vitezovi, prvenstveno zahvaljujući genijalnosti već spomenutog admirala Hayreddina Barbarosse.

Iako je osmanska vojska na prvi pogled bila nepobjedivi ratni stroj za protivnike Sulejmana Veličanstvenog, ali i taktički bespriječna te korak ispred svojih suparnika, imala je jedan veliki nedostatak. Naime, prilikom pokretanja svakog vojnog pohoda, cjelokupna osmanska vojska se okupljala ispred samog Carigrada. To je bio veliki nedostatak iz razloga što joj je bio ograničen domet djelovanja. Budući da je većinu osmanske vojske činilo konjaništvo, ono se je moralo vratiti svojim domovima prije mjeseca studenog iz razloga što bi ponestalo hrane za konje bez kojih je osmanska vojska ostajala bez svoje udarne moći. Nadalje, put koji bi vojska morala preći od Carigrada do bilo koje granice Osmanskog Carstva je bio predug da bi se zauzeli bilo koji veći i značajniji gradovi u Europi. Najbolji primjer

¹⁸⁸ DARKO DUKOVSKI, VEDRAN DUKOVSKI, *Vojna povijest: od Napoleona do suvremenih vojnih sustava*, Nova Istra, Pula, 2014., str. 19.

toga je neuspješna opsada Beča koja nije uspjela zbog nepovoljnih vremenskih uvjeta koji su prisilili osmansku vojsku na povlačenje.

8.1. Bitka na Mohačkom polju 1526. godine

Osvajanju Ugarske i potpunom slomu ugarske vojske na Mohačkom polju 1526. godine je pogodovalo nekoliko čimbenika koji su se dogodili u razmaku od 1521. godine do 1525. godine. Prvi od njih je bilo zauzimanje utvrde Beograd 1521. godine koja je Osmanlijama otvorila put prema Ugarskoj.¹⁸⁹ Iako se je u Ugarskoj upalio alarm za opasnost, ništa nije poduzeto kako bi spriječilo daljnje napredovanje Osmanlija. S druge pak strane, Sulejman Veličanstveni je pokrenuo detaljne pripreme za pohod na Ugarsku koje su trajale 3 godine. Osim na vojnom planu te pripreme su uključivale i diplomatske pregovore s Francuskom koji su zaključeni sporazumom 1525. godine, prema kojem Francuska, u slučaju rata Osmanskog Carstva s Ugarskom, nije smjela ući u rat na strani Habsburške Monarhije, Ugarske i Papinske države.¹⁹⁰ U slučaju da je Sulejman tražio pomoć, Francuska je morala pomoći. Pregovore oko potpisivanja ovoga ugovora je vodio veliki vezir Ibrahim paša. No, ova tvrdnja i sporazum su samo vrijedili na papiru jer Francuzi nikada nisu pomogli Turcima u strahu da ih papa ne ekskomunicira iz katoličke crkve.

Kada je sve bilo spremno, ogromna osmanska vojska je u proljeće 1526. godine na čelu sa Sulejmanom Veličanstvenim napustila Carigrad i krenula u ratni pohod s jedinstvenim ciljem, a to je bilo osvajanje Ugarske. Kako je osmanska vojska napredovala prema Ugarskoj, tako su pred njom bježali mnogi ljudi koji su se bojali osmanske odmazde. Zahvaljujući upravo njima, Mađari su mogli saznati podatke o brojnosti Sulejmanove vojske. Njihovi podaci su bili da je Sulejman krenuo na Ugarsku sa 100000 vojnika i 300 topova.¹⁹¹ Mnogi su čak govorili da je Sulejmanova vojska tako velika da je Ludovikovi ljudi ne bi sasjekli za tri dana i tri noći i to da Turci samo stoje. Sam Ludovik je shvatio da je vojska koja dolazi ogromna te je krenuo u okupljanje vlastite vojske, a u tome mu je pomogao i sam papa. Oko pitanja vođenja te vojske je predloženo nekoliko imena: Burgio- papin nuncij, Ivan Zapolja, Nikola Salme i Krsto Frankopan.¹⁹² No, svatko od njih je imao svoj plan napada. Tako je Krsto Frankopan molio Ludovika II. da izbjegava sukob sa Sulejmanom na otvorenom polju jer će doživjeti katastrofu te da se treba skloniti u utvrdu i čekati Sulejmana. Druga dvojica su

¹⁸⁹ JOSEF MATUZ, (bilj. 3), str. 73.

¹⁹⁰ HALIL INALCIK, (bilj. 8), str. 41.

¹⁹¹ VJEKOSLAV KLAJIĆ, *Povijest Hrvata IV*, Tiskara Rijeka, Zagreb, 1988., str. 418.

¹⁹² VJEKOSLAV KLAJIĆ, (bilj. 191) str. 419.

željela napasti Sulejmana na otvorenom polju, a s njima se je slagao i sam Ludovik II.. Budući da se nisu mogli dogovoriti tko će voditi vojsku jer je svatko imao svoj način kako se sukobiti sa Sulejmanom, vojsku je na kraju odlučio predvoditi sam Ludovik II.. Osmanska vojska je na svojem putu do Mohačkog polja zauzela brojne utvrde. Najprije je veliki vezir Ibrahim paša zauzeo važnu utvrdu Petrovaradin, a Sulejman je zauzeo Ilok i Osijek te je na Dravi dao izgraditi most kako bi preveo svoju vojsku.¹⁹³ S druge strane, Ludovik II. je krenuo na jug prema Tolni gdje se je sabirala ugarska plemićka vojska.¹⁹⁴ U Ludovikovu taboru se je okupilo oko 20000 vojnika te se je u Kraljevskom vijeću raspravljalo oko toga kako se sukobiti sa Turcima. Vijeće je odlučilo da se ne čeka na Krstu Frankopana već da se krene u otvoreni sukob s Turcima.¹⁹⁵

Sama bitka je započela na slijedeći način. Sulejman je u ranu zoru, prije bitke, već počeo razmještati svoju vojsku. Na desnom krilu osmanske vojske je bio smederevski sandžakbeg s 4000 oklopnika kao prednja četa, za njim je išao veliki vezir s rumelijskim i europskim četama i polovicom topova, dok se na lijevom krilu nalazio anadolijski beglerbeg sa svojom vojskom i drugom polovicom topova, a centar je držao sultan s janjičarima.¹⁹⁶ Straga u pričuvi je bio bosanski sandžakbeg Kosrevpaša, dok se beogradski sandžakbeg Balibeg s 50000 vojnika odijelio od ostale vojske te pošao na zapad prema Nyaradu da odanle obiđe desno krilo ugarsko te za bitke za nj s boka udari.¹⁹⁷ Iz ovoga se jasno vidi kako je osmanska konjica imala zadatak napasti ugarsku vojsku s bokova dok su janjičari držali centralni dio bojišnice. Kako je osmanska konjica zatvorila obruč oko ugarskih snaga, izgleda za spas nije bilo i uslijedio je masakr u kojem je osmanska vojska za sat i pol vremena potpuno uništila ugarsku vojsku.

Iz ovoga se može zaključiti kako je osmanska vojska bila najubojitija u otvorenim bitkama iz razloga što je imala najbrojnije konjaništvo tog doba koje joj je omogućavalo brze manevre na bojnom polju kojima se s lakoćom moglo opkoliti i poraziti neprijateljsku vojsku kako je ovdje bio slučaj. Ipak, konjaništvo nije bilo uspješno prilikom opsade utvrda što će se najbolje pokazati prilikom opsade Beča u dva navrata, 1529. i 1532. godine.

¹⁹³ VJEKOSLAV KLAJIĆ, (bilj. 191) str. 420.

¹⁹⁴ VJEKOSLAV KLAJIĆ, (bilj. 191) str. 420.

¹⁹⁵ VJEKOSLAV KLAJIĆ, (bilj. 191) str. 424.

¹⁹⁶ VJEKOSLAV KLAJIĆ, (bilj. 191) str. 424.

¹⁹⁷ VJEKOSLAV KLAJIĆ, (bilj. 191) str. 425.

8.2. Opsada Beča 1529. godine i 1532. godine

Već 1529. godine Sulejman je organizirao pohod na Beč. Taj grad je za Sulejmana predstavljao životni san i „zlatnu jabuku“, a činjenica da je habsburški kralj Karlo V. ratovao protiv Francuske dodatno je povećala uspjeh samog pohoda.¹⁹⁸ Situacija u Ugarskoj se naglo zakomplicirala kada je Ferdinand I., brat cara Karla V., počeo tvrditi da on ima pravo na ugarsko prijestolje. Tu njegovu odluku je pozdravio dio ugarskih plemića te je on kao takav bio priznat za kralja u Zapadnoj Ugarskoj, dok je Istočna Ugarska ili Transilvanija priznavala vlast Osmanskog Carstva.¹⁹⁹ Ta ideja se nije sviđala Sulejmanu Veličanstvenom te je on u proljeće 1529. godine mobilizirao veliku vojsku u Bugarskoj s ciljem osiguravanja kontrole nad cjelokupnom Ugarskom i smanjenja prijetnje na svojim novim granicama od strane Ferdinanda I. i Karla V. Iako procjene Sulejmanove vojske variraju od 120000 do više od 300000 ljudi, može se zaključiti kako je osmanska vojska bila ogromna.²⁰⁰ Glavni zapovjednici vojske su bili Sulejman Veličanstveni i njegov veliki vezir Ibrahim paša.

Sulejman je pokrenuo svoju kampanju 10. svibnja 1529. godine te je bio suočen s brojnim preprekama od samog početka ratne kampanje.²⁰¹ Proljetne kiše koje su karakteristične za jugoistočnu Europu i Balkan u ovom godišnjem dobu su bile iznenađujuće dugotrajne te su uzrokovale brojne poplave koje su mnoge ceste i putove učinile neprohodnima za osmansku vojsku. Zbog toga su mnogi topovi velikog kalibra i ostalo topničko oružje morali biti ostavljeni na putu. Loša situacija je zahvatila i pješачke snage koje je poharala bolest te su mnogi janjičari podlegli bolesti i umrli. Sulejman je unatoč teškim vremenskim uvjetima nastavio s pohodom i stigao u Osijek 6. kolovoza 1529. godine.²⁰² Već nekoliko dana poslije je stigao do Mohača gdje su ga dočekale snage pod vodstvom Ivana Zapolje, koji će kasnije pratiti Sulejmana na putu za Beč. Kako su Osmanlije napredovali prema samom Beču, grad je odlučio organizirati obranu sastavljenu od lokalnih poljoprivrednika, seljaka i civila te njemačkih plaćenika i španjolskih mušketira koje je poslao Karlo V. Zapovjednici obrane Beča su bili Wilhelm von Roggendorf te sedamdesetogodišnji njemački plaćenik po imenu Nicholas, grof od Salma, koji se istaknuo u bitci kod Pavije 1525. godine.²⁰³ Nicholas je stigao u Beč kao zapovjednik plaćenika i odmah je počeo

¹⁹⁸ JOSEF MATUZ, (bilj. 3), str. 78.

¹⁹⁹ JOSEF MATUZ, (bilj. 3), str. 78.

²⁰⁰ GABOR AGOSTON, BRUCE MASTERS, (bilj. 4), str. 583.

²⁰¹ GABOR AGOSTON, BRUCE MASTERS, (bilj. 4), str. 583.

²⁰² GABOR AGOSTON, BRUCE MASTERS, (bilj. 4), str. 583.

²⁰³ GABOR AGOSTON, BRUCE MASTERS, (bilj. 4), str. 583.

utvrđivati zidine oko 300 godina stare katedrale sv. Stjepana, u blizini koje je uspostavio svoj stožer.²⁰⁴ Da bi se osigurao da grad može izdržati dugotrajnu opsadu, on blokira četvera gradska vrata te ojačava zidove, koji su na nekim mjestima bili debeli ne više od šest stopa, a podignuti su i zemljani bastioni i dodatne zgrade kako bi se olakšala obrana grada.

Osmanska vojska je stigla krajem rujna na teritorij Habsburške Monarhije te je bila iscrpljena tijekom dugog marša, a i značajno oslabljena po pitanju topništva koje je bilo neizostavno za opsadu samog Beča. Mnogi od vojnika koji su došli do Beča bili su u lošem zdravstvenom stanju nakon dugog marša, a konjica je bila sasvim nepotrebna prilikom opsade Beča. Sulejman nije odmah želio napasti Beč, već je poslao tri bogato odjevena austrijska zarobljenika u grad Beč da pregovaraju o predaji grada.²⁰⁵ No, grof Nicholas nije želio predati grad bez borbe te je Sulejmanu poslao tri bogato odjevena osmanska zarobljenika natrag bez odgovora.²⁰⁶ To je značilo da će Sulejman jedino vojnom silom uspjeti zauzeti grad.

Kada je osmanska vojska krenula s opsadom Beča, obrambene snage Beča su najprije nastojale poremetiti kopanje tunela do zidina Beča od strane osmanskih sapera na način da su jednostavno minirali tunele i spriječili proboj osmanskih snaga do zidina grada.²⁰⁷ Uslijedio je period u kojem je pala ogromna količina kiše te je onemogućen bilo kakav proboj Osmanlija prema gradskim zidinama Beča. Uz to, osmansko topništvo nije uspjelo napraviti nikakva značajnija oštećenja na gradskim zidinama iz razloga što je većina baruta navlažila, pa je gotovo čitavo topništvo bilo beskorisno.²⁰⁸ Osim toga, osmanska vojska je suočena s kritičnom nestašicom osnovnih potrepština kao što su hrana i voda, a i veliki gubici u ljudstvu, bolesti i dezertiranju polako su počeli uzimati danak.²⁰⁹ Također, janjičari su počeli izražavati otvoreno nezadovoljstvo na razvijanje događaja na bojišnici te su tražili prekid opsade samog grada. Zbog toga je Sulejman sazvao službeno vijeće 12. listopada 1529. godine kako bi se raspravilo o budućim koracima ove kampanje. Odlučeno je da se pokuša posljednji, veliki napad na Beč u kojem je osmanska vojska mogla puno više dobiti nego izgubiti. Da bi se vojnici dodatno ohrabрили, ponuđene su nagrade. Međutim, ovaj napad također nije uspio iz razloga što su njemački plaćenici i španjolski mušketiri bili u daleko boljem i odmornijem stanju od iscrpljenih osmanskih vojnika te su ih bez puno napora uspjeli odbiti s gradskih zidina.²¹⁰ Vrlo brzo je pao i snijeg što je opsadu Beča učinilo gotovo

²⁰⁴ GABOR AGOSTON, BRUCE MASTERS, (bilj. 4), str. 583.

²⁰⁵ GABOR AGOSTON, BRUCE MASTERS, (bilj. 4), str. 583.

²⁰⁶ GABOR AGOSTON, BRUCE MASTERS, (bilj. 4), str. 583.

²⁰⁷ GABOR AGOSTON, BRUCE MASTERS, (bilj. 4), str. 583.

²⁰⁸ GABOR AGOSTON, BRUCE MASTERS, (bilj. 4), str. 583.

²⁰⁹ GABOR AGOSTON, BRUCE MASTERS, (bilj. 4), str. 583.

²¹⁰ GABOR AGOSTON, BRUCE MASTERS, (bilj. 4), str. 583.

nemogućom te je uslijedilo povlačenje osmanske vojske. Osmansko povlačenje se je pretvorilo u katastrofu jer je puno ratne opreme, a osobito topova, prepušteno u ruke neprijatelja, a mnogi od osmanskih vojnika su pali u zarobljeništvo. Neki povjesničari nagađaju kako ovaj posljednji napad nije imao za cilj osvajanje Beča već uzrokovanje što više štete gradskim zidinama kako bi ga kasnije zauzeo.

8.3. Opsada Beča 1532. godine

Nakon neuspjele prve opsade Beča 1529. godine, Sulejman je poduzeo drugu kampanju 1532. godine s ciljem osvajanja Beča, ali do toga nikada nije došlo iz razloga što je kapetan obrane Kisega Nikola Jurišić sa samo 700 do 800 hrvatskih vojnika uspijevao odolijevati osmanskim napadima do same zime.²¹¹ Posljedica toga je bila da su se Karlo V. i njegov brat Ferdinand uspjeli organizirati i skupiti vojsku od oko 250000 vojnika, ali nisu napali Sulejmana. Car Karlo V. je također shvatio kakva opasnost prijeti Beču te je samo za obranu Beča sakupio vojsku koja je brojala oko 80000 vojnika.²¹² Umjesto da ide naprijed s drugim pokušajem opsade Beča, Sulejman se okrenuo pustošenju jugoistočnih austrijskih država od kojih je najviše stradala Štajerska.²¹³ Osmanlije su osvojile nekoliko važnih utvrda od kojih su zasigurno najpoznatije Graz i Nagykanizsa, no veći uspjeh je izostao.²¹⁴ Obje ove kampanje su obilježili ekstremni naponi osmanske logistike jer se je sada osmanska vojska nalazila duboko u Srednjoj Europi. Uslijedila je zima što je opet osudilo osmansku kampanju i samu opsadu Beča na propast. Do sukoba na otvorenom bojnom polju ipak nije došlo te se je potpisalo primirje između dvije strane. Ratovi protiv Habsburgovaca su prekinuti na duže vremensko razdoblje jer se je Sulejman okrenuo pohodu na istok.

²¹¹ JOSEF MATUZ, (bilj. 3), str. 79.

²¹² GABOR AGOSTON, BRUCE MASTERS, (bilj. 4), str. 583.

²¹³ MARY CARPENTER ERLER, *Süleyman's 1532 Vienna Campaign: An English News Dispatch*, The Slavonic and East European Review, 1987. URL:<http://www.jstor.org/stable/4209433>. (18.4.2016.), str. 105.

²¹⁴ GABOR AGOSTON, BRUCE MASTERS, (bilj. 4), str. 583.

Glavni razlog neuspjeha zauzimanja Beča od strane osmanske vojske jesu nepovoljni vremenski uvjeti. Najprije su obilne kiše učinile većinu putova neprohodnim za osmansku vojsku, što je rezultiralo ostavljanjem velikog broja topova koji nisu mogli biti transportirani do Beča. Također, dugi put koji je osmanska vojska morala preći iz Bugarske do samog Beča je uzrokovao mnoge nedaće po osmansku vojsku. Vojnici su bili oslabljeni zbog dugotrajnog marša, pogođeni bolešću i nedostatkom osnovnih namirnica kao što su hrana i voda. Kao vrhunac svega, pao je i snijeg koji je u potpunosti onemogućio daljnji nastavak opsade Beča što je konačno rezultiralo velikim gubicima za osmansku vojsku, ne samo materijalnim već i ljudskim jer je velik broj vojnika bio izmoren i samim time osuđen na zarobljeništvo. Može se zaključiti kako su vremenski uvjeti jako pogodovali obrani Beča iz razloga što osmansko topništvo nije moglo pokazati svoju razornu moć jer je kiša učinila barut mokrim i samim time beskorisnim za upotrebu. Samim time što je topništvo izbačeno iz upotrebe, opsada Beča je osuđena na propast.

8.4. Pohod protiv perzijskog šaha Tahmaspa 1534. godine

Nakon potpisivanja mira sa Karlom V., Sulejman se je okrenuo prema istočnim granicama svojeg carstva. Mir s Habsburgovcima je bio neophodan iz razloga što se je Sulejman na taj način osigurao od mogućnosti izbijanja rata na dvije fronte koje bi dovele do potpunog poraza njegove vojske. Razlog Sulejmanovog pohoda na Perziju je bio princ Tahmasp koji se proglasio namjesnikom Bagdada. Sklopio je savez s plemenima Sefevida koji su ga priznali za svojeg vladara.²¹⁵ Kap koja je prelila čašu je ubojstvo Sulejmanova namjesnika u Bagdadu čime je Tahmasp otvoreno dao do znanja da ne priznaje vlast Osmanskog Carstva.²¹⁶ Isto tako, još je jedan događaj bio ključan za Sulejmanov pohod na istok, a to je bila pokrajina Bitlis. Nakon što se je pokrajina Bitlis 1532. godine odlučila priključiti Safavidima u Perziji, osmanskoj je hegemoniji na istočnoandolskom prostoru zaprijetila opasnost.²¹⁷ Upravo je ovaj događaj bio povod za pohod Osmanlija protiv Safavida 1534. godine. Vrhovnim zapovjednikom osmanske vojske je proglašen veliki vezir Ibrahim paša. On je s mnogobrojnom osmanskom vojskom uspio osvojiti perzijsku prijestolnicu Tabriz.²¹⁸ Budući da je vojska perzijskog šaha Tahmaspa I. bila znatno malobrojnija, sam Tahmasp je bio jako mudar i nije se upuštao u otvoreni sukob s Ibrahimom.²¹⁹ Koristio se je tehnikom spaljene zemlje koja je imala uspjeha jer se Osmanlijama nije ostavljalo ništa što bi im pomoglo u pohodu. Istodobno je druga osmanska vojska pod vodstvom Sulejmana oduzela Safavidima Irak s Bagdadom.²²⁰ Tako su već 1535. godine Ibrahim paša i Sulejman zajedno ušli u Bagdad, a Sulejman je priznat kao zakoniti vladar i poglavar muslimana. Ipak, po povratku Sulejmana u prijestolnicu Istanbul, Tahmasp je opet krenuo u akciju s ciljem uzurpiranja osmanske vlasti na dalekom istoku što će opet rezultirati Sulejmanovim pohodom na istok za 10-ak godina.

Može se zaključiti kako je Sulejmanov pohod protiv Perzije 1534. godine bio neuspješan iz razloga što osmanska vojska nije uspostavila potpunu kontrolu nad tim područjem. Razlog tome je i uporaba taktike spaljene zemlje od strane perzijskog šaha

²¹⁵ IVO GOLDSTEIN, NINOSLAV PAVIĆ, TOMSLAV WRUSS, *Povijest-Počeci novoga doba (16. stoljeće)*, Jutarnji list, Zagreb, 2008., str. 471.

²¹⁶ JOSEF MATUZ, (bilj. 3) str. 80.

²¹⁷ JOSEF MATUZ, (bilj. 3) str. 79.

²¹⁸ JOSEF MATUZ, (bilj. 3) str. 80.

²¹⁹ JOSEF MATUZ, (bilj. 3) str. 80.

²²⁰ JOSEF MATUZ, (bilj. 3) str. 80.

Tahmaspa koja je bitno usporila napredovanje osmanske vojske, ali i osudila osmansku vojsku na gladovanje jer je bilo nemoguće sve potrebštine dopremiti na vrijeme u Perziju.

8.5. Bitka kod Preveze 1538. godine

Budući da je Osmansko Carstvo gospodarilo gotovo čitavim Sredozemnim morem, zahvaljujući admiralu osmanske mornarice Hayreddinu Barbarossi, većina europskih zemalja je željela uništiti osmansku mornaricu i zaustaviti njihovu prevlast na moru. Kako bi spriječio osmansku prevlast na Sredozemlju, papa je organizirao flotu Svete lige koju su činile europske zemlje.²²¹ Tako su europske zemlje na čelu s papom i Karlom V. sklopile savez u borbi protiv Osmanlija i svaka od njih je dala brodove koji su činili zajedničku europsku mornaricu. Tako je golema mornarica od oko 150 ratnih brodova i tisuća vojnika napala osmansku mornaricu 1538. godine kod Preveze na albanskoj obali.²²² Osmanska mornarica je imala 120 brodova, ali su njihovi brodovi bili manji i okretniji za razliku od brodova saveznika koji su bili veliki i slabo pokretljivi.²²³

Sveta liga je okupila svoju flotu u blizini otoka Krfa. Papinska flota pod zapovjedništvom admirala Marca Grimanija i venecijanska flota pod zapovjedništvom Vincenza Capella su stigle prve.²²⁴ Andrea Doria im se pridružio sa španjolsko-genovskom flotom kasnije. Prije Dorijinog dolaska, Grimani je pokušao smjestiti svoje postrojbe u blizini tvrđave Preveza, ali se povukao na Krf nakon što je pretrpio brojne žrtve u sukobu s osmanskim snagama.²²⁵ Barbarossa je još uvijek bio na otoku Kosu u Egejskom moru, ali je ubrzo stigao do Preveze s ostatkom osmanske flote, nakon zauzimanja otoka Kefalonije koja mu se našla na putu. Sinan Reis, jedan od njegovih poručnika, predložio je smještanje brodova u zaljevu Arta blizu Preveze.²²⁶ Toj se ideji Barbarossa u početku opirao, ali se to kasnije pokazalo kao pun pogodak u osiguravanju osmanske pobjede. Budući da su Osmanlije držali utvrdu na Akciju, mogli su poduprijeti Barbarossinu flotu topništvom s kopna, dok je Doria morao držati svoje brodove na sigurnoj udaljenosti od obale.²²⁷ Zauzimanje Akcija od strane Osmanlija će se pokazati kao ključnim za dobivanje bitke.

²²¹ IVO GOLDSTEIN, NINOSLAV PAVIĆ, TOMSLAV WRUSS, (bilj. 215) str. 470.

²²² Encyclopaedia britannica, *Battle of Preveza*

²²³ Encyclopaedia britannica, *Battle of Preveza*

²²⁴ EMMANUELLE PUJEAU, *Preveza in 1538: The Background of a Very Complex Situation*, University of Ioannina, 2013. URL: <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-00833534>. (23.4.2016.), str. 122.

²²⁵ EMMANUELLE PUJEAU, (bilj. 224), str. 122.

²²⁶ EMMANUELLE PUJEAU, (bilj. 224), str. 122.

²²⁷ EMMANUELLE PUJEAU, (bilj. 224), str. 125.

U zoru, na dan same bitke, Doria je bio iznenađen kada je ugledao osmanske brodove koji dolaze prema njegovim brodovima. Barbarossa je krenuo sa svojom flotom iz sidrišta prema jugu kao i Turgut Reis sa šest velikih galija, dok je lijevo krilo osmanske flote bilo uz samu obalu.²²⁸ Ne očekujući tako hrabru ofenzivu brojčano inferiornije osmanske flote Doriji je trebalo tri sata da se odluči dati zapovijed za napad Grimaniju i Capellu. Dvije flote su se na kraju uključile u borbu 28. rujna 1538. godine u zaljevu Arta, u blizini Preveze.²²⁹ Nedostatak vjetra nije bio u korist Dorije, ali usprkos tome, Doria je imao plan napada. Doria je na slijedeći način rasporedio snage Svete lige: Ferrante Gonzaga, vicekralj Sicilije, bio je na lijevom krilu flote Svete lige, dok su Malteški vitezovi bili na desnom krilu.²³⁰ Doria je stavio četiri od svojih najbržih galija pod zapovjedništvo svojega nećaka Giovannija Andrea Doriju koji je postavljen u središte ispred, između Gonzage i malteških vitezova.²³¹ Dvije su galije formirale liniju iza njih, ispred papinskih i venecijanskih galija pod zapovjedništvom Grimanija i Capella.²³² Iza su bile venecijanske galije pod zapovjedništvom Alessandra Condalmiera i španjolsko-portugalske i genoveške galije pod zapovjedništvom Francesca Dorie.²³³

S druge pak strane, osmanska flota je činila formaciju sličnu slovu. Y. Barbarossa, zajedno sa svojim sinom Hasan Reisom, zatim Sinan Reisom, Cafer Reisom i Saban Reisom je bio u te središtu formacije.²³⁴ Seydi Ali Reis se nalazio s lijeve strane, a Salih Reis s desne strane, dok je Turgut Reis, u pratnji Murat Reisa, Güzelce Mehmet Reisa i Sadik Reisa zapovijedao stražnjim krilom.²³⁵ Osmanlije su se brzo upustile u borbu s mletačkim, papinskim i malteškim brodovima, dok je Doria oklijevao oko uključanja svojih centralnih snaga u borbu protiv Barbarossinih snaga, što je dovelo do mnogo taktičkog nadmudrivanja i manevriranja, a malo borbe. Barbarossa je želio iskoristiti nedostatak vjetra. Tako su galije postale lakim plijenom Osmanlija čije su ih manje i mobilnije galije lako uništavale. Na kraju dana, Osmanlije su potopile 10 brodova Svete lige, izgorjela su još 3, zarobljeno je 36 galija, uz oko 3000 zarobljenih mornara.²³⁶ Osmanlije nisu izgubili nijedan brod, ali su imali oko 400 mrtvih i 800 ranjenih mornara.²³⁷ Ipak, brojni osmanski brodovi su bili ozbiljno oštećeni.

²²⁸ EMMANUELLE PUJEAU, (bilj. 224), str. 127.

²²⁹ EMMANUELLE PUJEAU, (bilj. 224), str. 127.

²³⁰ EMMANUELLE PUJEAU, (bilj. 224), str. 129.

²³¹ EMMANUELLE PUJEAU, (bilj. 224), str. 129.

²³² EMMANUELLE PUJEAU, (bilj. 224), str. 129.

²³³ EMMANUELLE PUJEAU, (bilj. 224), str. 129.

²³⁴ EMMANUELLE PUJEAU, (bilj. 224), str. 129.

²³⁵ EMMANUELLE PUJEAU, (bilj. 224), str. 129.

²³⁶ EMMANUELLE PUJEAU, (bilj. 224), str. 133.

²³⁷ EMMANUELLE PUJEAU, (bilj. 224), str. 133.

Sljedećeg jutra, uz povoljan vjetar i ne želeći riskirati još veći gubitak španjolsko-genovskih brodova, Doria je isplovio i napustio bojište na Krfu, praveći se gluh na molbe mletačkih, papinskih i malteških zapovjednika koji su željeli nastaviti borbu.²³⁸

Ovo je bila najveća dobivena pomorska bitka u povijesti Osmanskog Carstva, a njome su zadržani otoci u Egejskom moru koje je Barbarossa nedavno osvojio. Mletačka Republika je bila prisiljena potpisati novi mir 20. listopada 1540. godine na temelju kojeg je predala većinu preostalih posjeda u Moreji.²³⁹ Isto tako, priznala je Barbarossina osvajanja na Egejskom moru te je pristala platiti veliku svotu u ime ratne odštete, veći danak za pravo zadržavanja svojih trgovačkih posjeda u Osmanskom Carstvu, kao i za priznanje, od strane Osmanlija, njezina posjeda Krete i Cipra.²⁴⁰

Bitka kod Preveze 1538. godine je savršen primjer apsolutne osmanske vojne superiornosti u prvoj polovici 16. stoljeća. Iako malobrojnija, osmanska flota, na čelu s admiralom Hayreddinom Barbarossom, je uspjela pobijediti mnogobrojniju i po naoružanju moćniju flotu Svete lige. Pobjeda je osigurana zahvaljujući iscrpnoj taktičkoj pripremi koja je omogućila ovako veliki uspjeh. Iz toga se može zaključiti kako je Osmansko Carstvo u prvoj polovici 16. stoljeća imalo najsposobnije ljude koji su obavljali najvažnije funkcije u Osmanskom Carstvu. Časnički kadar, kako u kopненоj vojsci tako i u mornarici, spada među najbolje na svijetu, a to se najbolje vidi na primjeru poručnika Sinan Reisa koji je Barbarossi predložio smještanje osmanske flote u zaljev Arta blizu Preveze, koje se pokazalo kao presudnim potezom za osmansku pobjedu. Osmansko Carstvo će nastaviti gospodariti većim dijelom Sredozemnog mora i nakon smrti Sulejmana Veličanstvenog, sve do bitke kod Lepanta 1571. godine kada će osmanska flota skoro u potpunosti biti uništena.

²³⁸ EMMANUELLE PUJEAU, (bilj. 224), str. 133.

²³⁹ IVO GOLDSTEIN, NINOSLAV PAVIĆ, TOMSLAV WRUSS, (bilj. 215) str. 470.

²⁴⁰ IVO GOLDSTEIN, NINOSLAV PAVIĆ, TOMSLAV WRUSS, (bilj. 215) str. 470.

9. Zaključak

Osmanska vojska je za vrijeme vladavine Sulejmana Veličanstvenog uspješno pobjeđivala sve suparnike s kojima se je sukobila, osim u slučajevima kada su im se na putu našle nepovoljne vremenske prilike. Razlog uspješnosti osmanske vojske se ogleda u mnogim faktorima. Prvi od njih je zasigurno razvijeni timarski sustav, zahvaljujući kojem je državna blagajna bila puna čime su se mogli financirati brojni pohodi. Timarski sustav je također omogućavao veliki broj vojnika koji je mogao biti mobiliziran, osobito konjaništva. Konjaništvo je kao takvo činilo udarnu snagu svih vojski prve polovice 16. stoljeća, a snaga pojedine vojske toga doba se je mjerila u brojnosti konjaništva. Tako je Osmansko Carstvo u ovom periodu moglo mobilizirati 200 000 konjanika čime je imalo najbrojnije konjaništvo na svijetu. Također, ono je bilo daleko mobilnije od europskog konjaništva jer nije bilo teško oklopljeno pa je zbog toga moglo lako manevrirati na bojnopolju. Osnovna taktika kojom se služilo osmansko konjaništvo prilikom napada na neprijatelja jest napad s bokova kako bi se u potpunosti opkolila neprijateljska sila i na taj način lako uništila, što je najbolje prikazano u bitci na Mohačkom polju 1526. godine. Pješništvo osmanske vojske su činili ubojiti odredi janjičara čiji je broj za vrijeme vladavine Sulejmana Veličanstvenog narastao sa 6 000 na 35 000, čime se željelo pokazati kako njihova uloga u osmanskoj vojsci polako, ali sigurno prerasta u primat nad konjaništvom. Zahvaljujući izrazitoj uvježbanosti i disciplini, janjičari su se mogli koristiti kako na otvorenom bojnopolju tako i prilikom opsade utvrda gdje su oni bili ti koji su sudjelovali u borbi s neprijateljem prsa o prsa. Budući da su bili najpouzdaniji, u bitci su zauzimali poziciju centra, zajedno s topništvom, jer je upravo ono bilo izloženo najžešćim napadima neprijatelja. Već spomenuto topništvo je poslužilo u usvajanju brojnih utvrda, osim u slučaju opsade Beča kada je kiša učinila barut potpuno beskorisnim za upotrebu, a samim time i topove. Konačno, što se tiče taktika ratovanja u prvoj polovici 16. stoljeća, na primjerima gore navedenih bitaka jasno se vidi kako je svaka bitka bila pomno razrađena i proučena kako ne bi došlo do iznenađenja i poraza. Ne samo to, taktika osmanske vojske ratovanja se nije temeljila na ljudskim resursima i snazi vojske u njezinoj brojnosti, već na domišljatosti njezinih zapovjednika koji su uspješnim taktičkim manevrima s manjom vojnom silom uspijevali pobjeđivati značajno brojniju neprijateljsku vojsku.

10. Literatura

1. GABOR AGOSTON, *Firearms and Military Adaptation: The Ottomans and the European Military Revolution, 1450-1800*, University of Hawai Press, Journal of World History, 2014. URL:<http://muse.jhu.edu/journals/jwh/summary/v025/25.1.agoston.html>. (3.4.2016.), 85-124, str. 100.
2. RESAT AKTAN, *Problems of Land Reform in Turkey*, Middle East Institute, Middle East Journal, 1966. URL:<http://www.jstor.org/stable/4324024>. (15.4.2016.), 317-334
3. SALIM. AYDUZ, *Artillery Trade of the Ottoman Empire*, Foundation for Science Technology and Civilisation, Manchester, 2006.
4. JOCHEN BLEICKEN i dr., *Povijest svijeta, II. dio*, Marjan tisak, Split, 2005.
5. IDRIS BOSTON, *Ottoman Maritime Arsenals And Shipbuilding Technology In The 16th And 17th Centuries*, FSTC Limited, 27 Turner Street, Manchester, United Kindom, 2007.
6. ENCYKLOPAEDIA BRITANNICA, *Suleiman the Magnificent, Military campaigns*
7. ENCYKLOPAEDIA BRITANNICA, *Battle of Preveza*
8. ENCYKLOPAEDIA BRITANNICA, *Sipahi*
9. MEHMET BULUT, *Reconsideration of Economic Views of a Classical Empire and a Nation-State during the Mercantilist Ages*, American Journal of Economics and Sociology, Inc., 2009. URL: <http://www.jstor.org/stable/27739796>. (15.4.2016.), 791-828
10. PALMIRA BRUMMETT, *Foreign Policy, Naval Strategy, and the Defence of the Ottoman Empire in the Early Sixteenth Century*, Taylor & Francis, Ltd., The International History Review, (1989). URL: <http://www.jstor.org/stable/40106085>. (18.4.2016.), 613-627
11. PALMIRA BRUMMETT, *The Overrated Adversary: Rhodes and Ottoman Naval Power*, Cambridge University Press, The Historical Journal, 1993. URL: <http://www.jstor.org/stable/2639777>. (18.4.2016.), 517-541
12. SYLVIA DUCHARME, *Slaves of the Sultan: the Janissaries*, Centar for Middle Eastern Studies, Harvard University, 1737 Cambridge Street, 2001.
13. DARKO DUKOVSKI, VEDRAN DUKOVSKI, *Vojna povijest: od Napoleona do suvremenih vojnih sustava*, Nova Istra, Pula, 2014.
14. MESUT UYAR, EDWARD J. ERICKSON, *A Military History of the Ottomans: From Osman to Atatürk*, Pleager Security International, 2009.
15. MARY CARPENTER ERLER, *Süleyman's 1532 Vienna Campaign: An English News Dispatch*, The Slavonic and East European Review, 1987. URL:<http://www.jstor.org/stable/4209433>. (18.4.2016.), 101-112

16. JONATHAN GRANT, *Rethinking the Ottoman "Decline": Military Technology Diffusion in the Ottoman Empire, Fifteenth to Eighteenth Centuries*, University of Hawai'i Press, *Journal of World History*, 1999. URL: <http://www.jstor.org/stable/20078753>. (18.4.2016.), 179-201
17. JOHN F. GUILMARTIN, JR., *Ideology and Conflict: The Wars of the Ottoman Empire, 1453-1606*, The MIT Press, *The Journal of Interdisciplinary History*, 1988. URL: <http://www.jstor.org/stable/204822>. (15.4.2016.), 721-747
18. ANDREW C. HESS, *The Evolution of the Ottoman Seaborne Empire in the Age of the Oceanic Discoveries, 1453-1525*, *The American Historical Review*, 1970. URL: <http://www.jstor.org/stable/1848022>. (18.4.2016.), 1892-1919
19. ANDREW C. HESS, *The Moriscos: An Ottoman Fifth Column in Sixteenth-Century Spain*, *The American Historical Review*, 1968. URL: <http://www.jstor.org/stable/1857627>. (18.4.2016.), 1-25
20. ANDREW C. HESS, *The Ottoman Conquest of Egypt (1517) and the Beginning of the Sixteenth-Century World War*, Cambridge University Press, *International Journal of Middle East Studies*, 1973. URL: <http://www.jstor.org/stable/162225>. (18.4.2016.), 55-76
21. HALIL INALCIK, *Osmansko Carstvo: klasično doba 1300.-1600.*, Srednja Europa, Zagreb, 2002.
22. HALIL INALCIK, *Ottoman Methods of Conquest*, *Studia Islamica*, Maisonneuve & Larose, 1954. URL: <http://www.jstor.org/stable/1595144>. (15.4.2016.), 103-129
23. BJORN JONSSON, *The Turkish Raid Saga*, The Icelandic Press, 1866.
24. VJEKOSLAV KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV.*, Tiskara Rijeka, Zagreb, 1988.
25. SUBHI LABIB, *The Era of Suleyman the Magnificent: Crisis of Orientation*, Cambridge University Press, *International Journal of Middle East Studies*, 1979. URL: <http://www.jstor.org/stable/162212>. (18.4.2016.), 435-451
26. HAROLD LAMB, *Suleiman the Magnificent: Sultan of the East*, Middle East Institute, 1951. URL: <http://www.jstor.org/stable/4322319>. (21.3.2016), 392
27. BERNARD LEWIS, *Some Reflections on the Decline of the Ottoman Empire*, *Studia Islamica*, 1958. URL: <http://www.jstor.org/stable/1594978>. (18.4.2016.), 111-127
28. THOMAS J. WATSON LIBRARY, *The Turkish Army*, Thomas J. Watson Library, The Metropolitan Museum of Art, 1854. URL: <http://www.jstor.org/stable/20538449>. (15.4.2016.), 201-202
29. REBECCA LUHRS, *The Golden Age of the Ottoman Empire: Suleiman the Magnificent*, World Affairs Council, 2008.
30. DOMAGOJ MADUNIĆ, *Vojna revolucija i vojna povijest 14-17 st.*, Syllabus, 2014.

31. GABOR ÁGOSTON, BRUCE MASTERS, *Encyclopedia of the Ottoman Empire*, New York, 2009.
32. JOSEF MATUZ, *Osmansko carstvo*, Školska knjiga, Zagreb, 1992.
33. IVE MAŽURAN, *Hrvati i Osmansko Carstvo*, Golden marketing, Zagreb, 1998.
34. ROGER BIGELOW MERRIMAN, *Suleiman the Magnificent 1494-1566*, Cambridge, Massachusetts, 1944.
35. JEAN-RENE MILOT, *Islam i muslimani*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1982.
36. DINO MUJADŽEVIĆ, *Osmanska osvajanja u Slavoniji 1552. u svjetlu osmanskih arhivskih izvora*, Hrvatski institut za povijest, Opatička 10, Zagreb, 2009.
37. RHOADS MURPHEY, *Ottoman warfare 1500–1700*, University of Birmingham, 1999.
38. RHOADS MURPHEY, *Ottoman Census Methods in the Mid-Sixteenth Century: Three Case Histories*, *Studia Islamica*, Maisonneuve & Larose, 1990.
URL:<http://www.jstor.org/stable/1595640>. (15.4.2016.), 115-126
39. GULRU NECIPOGLU, *Süleyman the Magnificent and the Representation of Power in the Context of Ottoman-Hapsburg-Papal Rivalry*, *The Art Bulletin*, 1989. URL:
<http://www.jstor.org/stable/3051136>. (18.4.2016.), 401-427
40. OKTAY OZEL, *Limits of the Almighty: Mehmed II's 'Land Reform' Revisited*, *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 1999.
URL:<http://www.jstor.org/stable/3632337>. (15.4.2016.), 226-246
41. HAKAN OZOGLU, *Kurdish Notables and the Ottoman State*, State University of New York Press, Albany, 2004.
42. SEYKET PAMUK, *Institutional Change and the Longevity of the Ottoman Empire, 1500-1800*, *The Journal of Interdisciplinary History*, 2004. URL:
<http://www.jstor.org/stable/3656813>. (18.4.2016.), 225-247
43. K. KIVNAC KARAMAN, SEVKET PAMUK, *Ottoman State Finances in European Perspective, 1500-1914*, Cambridge University Press on behalf of the Economic History Association, 2010. URL: <http://www.jstor.org/stable/40836581>. (15.4.2016.), 593-629
44. EMMANUELLE PUJEAU, *Preveza in 1538: The Background of a Very Complex Situation*, University of Ioannina, 2013. URL:<https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-00833534>. (23.4.2016.), 121-138
45. EVGENI RADUSHEV, *Peasant Janissaries*, Oxford University Press, 2008.
URL:<http://www.jstor.org/stable/27696448>. (18.4.2016), 447-467
46. PETER F. SUGAR, *Major Changes in the Life of the Slav Peasantry under Ottoman Rule*, Cambridge University Press, *International Journal of Middle East Studies*, 1978.
URL:<http://www.jstor.org/stable/162766>. (15.4.2016.), 297-305

47. IVO GOLDSTEIN, NINOSLAV PAVIĆ, TOMSLAV WRUSS, *Povijest-Počeci novoga doba (16. stoljeće)*, Jutarnji list, Zagreb, 2008.